

Färdplan för ett hållbart län

Miljömässigt hållbar samhällsutveckling

Författare: *Aino Inkinen, Linnéa Larsson, Karin Bergkvist, Louise Thornander, Märta Alsén*

Du hittar rapporten som pdf-fil
länsstyrelsens webbplats:
www.lansstyrelsen.se/uppsala

Förord

Uppsala är ett växande län och vissa av tätorterna bland de snabbaste växande i Sverige, och historiskt har länet präglats av gruv- och industriverksamhet som har lämnat spår i landskap och kulturhistoria men även i form av föroreningar i mark och vattendrag. Uppsala är även ett landsbygdslän med betydande jord- och skogsbruk och många värdefulla naturområden som tillsammans utgör den levnadsmiljön som åtgärdsprogrammet omfattar. Många intressen ska samsas när samhället växer och utvecklas så att nuvarande och kommande generationer kan fortsätta att bo och trivas i en frisk och hållbar miljö. Den påverkan på miljö, hälsa, klimat och kulturmiljö som uppkommer när vi bor, jobbar, bygger och exploaterar måste vägas in i planering och beslutsfattande så vi hittar lösningar som minskar de negativa effekterna och förbättrar förutsättningarna för en miljömässigt hållbar samhällsutveckling.

Färdplan för ett hållbart län – åtgärder för miljömässigt hållbar samhällsutveckling är den fjärde delen i en serie av fyra åtgärdsprogram som med olika teman bidrar till att uppnå de nationella miljömålen och därmed även den ekologiska dimensionen av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Färdplanens åtgärdsprogram är en del av länsstyrelsens uppdrag att utveckla, samordna och genomföra regionala åtgärdsprogram för att nå de nationella miljömålen. Programmets genomförande bygger på och drivs av att länets aktörer tecknar hållbarhetslöften med länsstyrelsen med åtagande om att genomföra åtgärder ur programmet under programperioden 2023 – 2026. Hållbarhetslöften innebär en frivillig avsiktsförklaring hos aktörer att genomföra eget val av åtgärder ur det regionala åtgärdsprogrammet för miljömässigt hållbar samhällsutveckling. Att lokala och regionala aktörer har mandat och styrmedel att genomföra åtgärderna ger förutsättningar för bred delaktighet och uppslutning till åtgärdsprogrammet. Det regionala åtgärdsprogrammet för miljömässigt hållbar samhällsutveckling ska leda till en ambitionshöjning genom konkreta åtgärder, ökad vägledning och stöd och ökad samverkan mellan aktörer. Det ska också inspirera till innovation och utveckling.

Uppsala juni 2023

Stefan Attefall, landshövding i Uppsala län

Innehållsförteckning

Förord.....	3
Sammanfattning.....	6
I. Inledning	4
Bakgrund.....	4
Syfte och utgångspunkter.....	6
Avgränsningar och kopplingar till andra underlag, program och planer.....	8
Social hållbarhet.....	8
Beredskapsfrågor.....	9
Regional utvecklingsstrategi.....	10
Ät Uppsala län - handlingsplan för hållbar och konkurrenskraftig livsmedelsproduktion.....	10
Kulturmiljö.....	11
Länsstyrelsernas planeringskatalog.....	11
Klimatanpassning.....	12
Friluftsliv.....	12
Jordbruksmark i prövning och planering.....	13
Grön infrastruktur.....	13
Kopplingar till övriga åtgärdsprogram inom färdplan för ett hållbart län.....	13
II. Framtagande och genomförande	15
Framtagande av åtgärder för samhällsutveckling.....	15
Genomförande av åtgärder.....	16
Målgrupp.....	16
Hållbarhetslöften.....	16
Finansiering av åtgärder.....	16
Samverkan.....	17
Uppföljning av hållbarhetslöften och åtgärder.....	18
III. Åtgärder	19
Fokusområde God bebyggd miljö.....	19
Åtgärd 1. Fysisk planering som minskar negativ miljö- och hälsopåverkan.....	21
Åtgärd 2. Exploatering med hänsyn till miljö och hälsa.....	23
Åtgärd 3. Minska miljö- och hälsopåverkan från transporter och resande.....	24
Åtgärd 4. Resurseffektiv och kemikaliesmart bygg- och anläggning.....	25
Åtgärd 5. Förvaltning och utveckling av befintlig bebyggelse och infrastruktur.....	27
Fokusområde Resurseffektiv och kemikaliesmart konsumtion och produktion.....	28
Åtgärd 6. Öka återbruk, förebygg avfall, minska nykonsumtion.....	30
Åtgärd 7. Minskad miljö- och hälsopåverkan från material och varor.....	31
Åtgärd 8. Resurseffektiv livsmedelskonsumtion- och produktion.....	32
Bilaga 1. Sveriges miljömål och Agenda 2030.....	33

Bilaga 2. Färdplan för ett hållbart län – regionala åtgärdsprogram för miljömålen 37

Sammanfattning

Länsstyrelsen har i uppdrag från regeringen att utveckla, samordna och genomföra regionala åtgärdsprogram för att nå generationsmålet och miljö kvalitetsmålen. Genom ett ökat fokus och en ökad samverkan förväntas åtgärdstakten i länets miljöarbete öka och därigenom på sikt leda till ett bättre miljötillstånd och ökad måluppfyllelse av de nationella miljö kvalitetsmålen. Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling är det fjärde och sista åtgärdsprogrammet för miljömålen inom ramen för Färdplan för ett hållbart Uppsala län.

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling syftar till att öka takten i genomförandet av åtgärder som bidrar till miljömässigt hållbar utveckling av samhällen såväl i städer som på landsbygden. Programmet gör ingen skillnad på olika typer av samhällen och inkluderar genomförande av åtgärder och aktiviteter oavsett om målgruppen eller utföraren är verksam inom stad eller landsbygd.

Ökad resurseffektivitet ska ske i kombination med minskad påverkan från miljö- och hälsoskadliga ämnen. Exempelvis lägre resurs- och energianvändning, ökade möjligheter till gång, cykel och kollektivtrafik, större närhet till grönområden och minskad påverkan från buller och luftföroreningar. Det övergripande målet är att uppnå miljömålen med koppling till miljömässigt hållbar samhällsutveckling, med fokus på God bebyggd miljö och Giftfri miljö samt det övergripande generationsmålet.

Miljömässigt hållbar samhällsutveckling är ett brett område som har tydliga beröringspunkter med andra aspekter av hållbar utveckling, exempelvis social hållbarhet, beredskapsfrågor, livsmedelsproduktion, klimatanpassning och samhällsplanering. Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling inom ramen för Färdplan för ett hållbart län

kommer dock inte att kunna omhänderta dessa aspekter i sin helhet men har som ambition att synliggöra och möjliggöra samverkan samt skapa synergier i de fall det finns kopplingar mellan social-, ekonomisk och miljömässig hållbarhet. Programmet ska komplettera andra regionala planer och program, lyfta fram åtgärder som kan innefatta fler aktörer än varje enskilt program men inte skapa onödiga dubbleringar.

I åtgärdsprogrammet föreslås åtta åtgärder inom de två fokusområdena God bebyggd miljö och Resurseffektiv och kemikaliesmart konsumtion och produktion. De åtgärder och aktiviteter som föreslås har som utgångspunkt att komplettera och konkretisera befintliga nationella och regionala underlag inom området. Utgångspunkten i arbetet har varit att åtgärder och aktiviteter i programmet ska kunna genomföras av en aktör som är verksam i länet och vara möjlig att påbörja och helst genomföra under programperioden 2023 – 2026.

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling har utarbetats av Länsstyrelsen i Uppsala län i bred samverkan med länets kommuner, Region Uppsala, universiteten, näringsliv, myndigheter samt regionala förbund och ideella organisationer.

För att stärka genomförandet av programmets åtgärder uppmanas aktörer i länet att teckna hållbarhetslöften med länsstyrelsen. Ett hållbarhetslöfte är en frivillig avsiktsförklaring som beskriver de åtgärder en aktör åtar sig att genomföra, med tillhörande aktörsspecifika mål. Hållbarhetslöften för samhällsutveckling kommer att kunna tecknas av intresserade aktörer i november 2023.

I. Inledning

Bakgrund

Uppsala län tillhör en expansiv region och mark- och vattenanvändningen i länet påverkar måluppfyllelsen för flertalet av miljökvalitetsmålen. Det ställer krav på en sammanhållen fysisk planering, ett stärkt skydd för värdefulla miljöer och ett fokuserat åtgärdsarbete för att vända negativa trender och minimera miljöpåverkan både regionalt och globalt. Det arbetet förutsätter samverkan mellan många områden, såväl energi och klimat, skydd av arter och livsmedelsproduktion som hållbara städer och hälsa.

De svenska miljömålen ska vara politiskt vägledande och består av ett generationsmål, 16 miljökvalitetsmål samt 20 etappmål.¹ Miljömålen är beslutade av riksdagen och är de nationella mål som bidrar till att vi uppnår den ekologiska dimensionen av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030.² Mer information om de svenska miljömålen, miljömålssystemet och Agenda 2030 återfinns i bilaga 1.

2022 års regionala årliga uppföljning av miljömålen i Uppsala län visar att enbart miljökvalitetsmålet Bara naturlig försurning bedöms vara möjligt att nå och att Frisk luft är nära att nås till 2030. Övriga tio miljökvalitetsmål som följs upp på regional nivå bedöms inte vara möjliga att nå till 2030.³ Utvecklingstrenden i länet bedöms vara negativ för miljökvalitetsmålen Ingen övergödning och Ett rikt växt- och djurliv. Trenden för målet Frisk luft bedöms vara positiv medan den för Giftfri miljö är oklar (tillräckliga underlag för utvecklingen i miljön saknas, det är inte möjligt att ange utvecklingsriktning). För övriga elva miljökvalitetsmål är utvecklingstrenden neutral. Bedömningen av utvecklingen för målen påverkas av att naturens återhämtning i många fall är långsam, varför det tar tid innan

åtgärderna får genomslag i form av effekter i miljön. Åtgärdstakten för att nå målen behöver öka och ett långsiktigt och kontinuerligt åtgärdsarbete är avgörande för att vända utvecklingstrenden för miljökvalitetsmålen. Färdplanens åtgärdsprogram är en del av länsstyrelsens uppdrag att utveckla, samordna och genomföra regionala åtgärdsprogram för att nå de nationella miljömålen.⁴ Läs mer om Färdplan för ett hållbart län i bilaga 2.

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling omfattar åtgärder som främst bidrar till att uppnå generationsmålet och miljökvalitetsmålen God bebyggd miljö och Giftfri miljö. Indirekt påverkas även andra miljö- kvalitetsmål, bland annat målen Frisk luft och Minskad klimatpåverkan. Åtgärderna bidrar även till genomförandet av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030, främst mål 11 Hållbara städer och samhällen samt mål 12 Hållbar konsumtion och produktion.

Hållbara samhällen

I åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling omfattar hållbara samhällen såväl städer och tätorter som samhällen på landsbygden. Programmet gör ingen skillnad på olika typer av samhällen och inkluderar genomförande av åtgärder och aktiviteter oavsett om målgruppen eller utföraren är verksam inom stad eller landsbygd.

En långsiktig och hållbar samhällsutveckling kräver ett helhetsperspektiv där orörd natur, landsbygd och urbana områden ingår. Där kan ett systematiskt arbete med landsbygdsperspektiv bidra till att stärka samhällets förmåga att se helheten.

Tillväxtverket har tagit fram en vägledning för livskraftiga landsbygder. Utgångspunkt är att

¹ Sveriges miljömål (2022). [Här är länk till källa.](#)

² Agenda 2030, webbplats Globala målen (2022), [här är länk till källa](#)

³ Regional årlig uppföljning av miljömålen i Uppsala län 2022. [Här är länk till källa.](#)

⁴ Förordning (2017:868) med länsstyrelseinstruktion, §6. [Här är länk till källa.](#)

stärkta landsbygdsperspektiv kan fungera som katalysator för omställningen till hållbar utveckling och genomförandet av Agenda 2030. En viktig roll i omställningen mot hållbar utveckling ur ett miljömässigt perspektiv är resurser på landsbygden som jordbruksmark, skog, vatten- och vindkraft. Arbetet med landsbygdsperspektiv kan ge mer informerade och medvetna beslut om det förts dialog kring intressekonflikter innan. Ett systematiskt arbete med att synliggöra och samverka kan bidra till nya lösningar och större legitimitet i beslut som fattas även när ett beslut inte är till fördel ur ett landsbygdsperspektiv.⁵

Det övergripande målet för hållbar stadsutveckling, enligt *Strategin för hållbara städer*, är att hållbara städer ska vara inkluderande och tillgängliga stadsmiljöer som erbjuder alla människor en attraktiv och grön livsmiljö. Närhet ska göra att det är enkelt att leva sitt vardagsliv och ta sig fram med hållbara transporter, som exempelvis gång och cykel. Helhetssyn i planeringen tillsammans med smarta lösningar ska bidra till städer där människor kan leva klimatsmart, hälsosamt och tryggt. Regeringens ambition är att svenska städer och samhällen ska utvecklas till att bli både gröna, hälsosamma, inkluderande och klimatsmarta.⁶

Uppdraget från regeringen till Rådet för hållbara städer är att stärka kommunernas förutsättningar att utveckla levande och hållbara städer och samhällen. Utgångspunkterna utgörs av mål 11 i Agenda 2030, *Strategi för levande städer – politik för en hållbar stadsutveckling*⁷ och propositionen *Politik för gestaltad livsmiljö*⁸. I dessa mål och strategier lyfts behovet av att se till helheten och hur sociala, ekologiska och ekonomiska frågor hänger samman. Hur vi planerar, bygger och utvecklar våra städer och samhällen påverkar i princip samtliga delmål i Agenda

2030. Rådet ska bland annat årligen redovisa en samlad åtgärdslista av genomförda och planerade åtgärder som främjar en hållbar stadsutveckling, och som myndigheterna avser utföra eller har utfört i samverkan. Den senaste sammanställningen finns presenterad i *Rapport 2022, Rådet för hållbara städer*.⁹

Resurseffektivisering och hållbar konsumtion

Vi konsumerar långt bortom vad vår planet klarar av. Att uppnå hållbar utveckling kräver att vi minskar vårt ekologiska fotavtryck genom att ändra hur vi producerar och konsumerar varor och nyttjar naturresurser. Enligt forskning är överkonsumtion, särskilt i den rika delen av världen, en av huvudorsakerna till den snabba förlusten av biologisk mångfald.¹⁰ Konsumtion och produktion av varor och tjänster leder till förlust och försämringar av arters livsmiljöer till följd av exempelvis förändrad markanvändning, överutnyttjande av naturresurser och utsläpp av föroreningar till mark, luft och vatten.

Vårt nyttjande av naturresurser leder till en påverkan på miljön och på de så kallade ekosystemtjänster som människan är beroende av. Ekosystemtjänster är produkter och tjänster som naturens ekosystem ger och som bidrar till vår överlevnad, välfärd och livskvalitet som exempelvis dricksvatten, luftrening, pollinering av grödor, produktion av livsmedel, klimatreglering samt möjlighet till rekreation och friluftsliv. Genom att effektivisera vårt resursutnyttjande och eftersträva hållbara produktionssätt och konsumtionsmönster kan vi minimera påverkan på miljön och skapa förutsättningar för bibehållna ekosystemtjänster.

Hållbar konsumtion innebär inte bara miljöfördelar utan kan i ett långsiktigt

⁵ Vägledning för livskraftiga landsbygder. Tillväxtverket 2022. [Här finns länk till källa.](#)

⁶ Rådet för hållbara städers webbplats Hållbar stad. [Här finns länk till källa.](#)

⁷ Regeringens skrivelse 2017/18:230

Strategi för Levande städer – politik för en hållbar stadsutveckling. [Här är länk till källa.](#)

⁸ Boverkets webbplats om Politik för gestaltad livsmiljö. 2023-01-10. [Här är länk till källa.](#)

⁹ Rådet för hållbara städer, rapport 2022. [Här är länk till källa](#)

¹⁰ Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Service, IPBES (u.å). <https://www.ipbes.net/global-assessment>

perspektiv även ge sociala och ekonomiska fördelar såsom ökad konkurrenskraft, tillväxt på såväl den lokala som globala marknaden, ökad sysselsättning, förbättrad hälsa och minskad fattigdom. Omställning till en hållbar konsumtion och produktion av varor är en nödvändighet för att minska vår negativa påverkan på klimat, miljö och människors hälsa.

Svenskarnas konsumtion är idag inte hållbar och för att hitta lösningar krävs både individuellt ansvarstagande och politiska beslut. Med ett genomsnittligt ekologiskt fotavtryck på 6,3 globala hektar – vilket kan jämföras med det globala genomsnittet på 1,7 – är det tydligt att Sveriges konsumtion är långt ifrån en hållbar nivå. Hållbar konsumtion handlar om att konsumera inom planetens ekologiska gränser och samtidigt lyfta in rättviseaspekten och ta hänsyn till resursfördelningen i världen. I rapporten *Politik och styrning för hållbar konsumtion*¹¹ lyfts tre strategier för att uppnå mer hållbara konsumtionsmönster:

- att konsumera mer effektivt – bättre/grönare konsumtion – innebär konsumtion av bättre alternativ av samma varor och tjänster, till exempel miljömärkta, ekologiska, energieffektiva, etiska eller lokalt producerade varor.
- att konsumera annorlunda – konsumtionsskifte – betyder relativ minskning i konsumtionens påverkan genom växling till en mindre belastande kategori av varor och tjänster, till exempel att åka kollektivt istället för att köra bil eller att äta vegetabilier istället för att äta kött.
- att konsumera mindre – tillräcklig konsumtion – betyder absolut minskning i konsumtionsnivåer av varor och tjänster som leder till minskning i miljömässig

och social påverkan, till exempel att bo på en mindre yta, flyga mer sällan, minska konsumtion av kött och inköp av kläder, och att köra mindre bil.

Syfte och utgångspunkter

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling syftar till att öka takten i genomförandet av åtgärder som bidrar till hållbar utveckling av samhällen såväl i städer som på landsbygden. Det ska även bidra till ökad resurseffektivitet och minskad miljö- och hälsopåverkan från kemikalier. Det övergripande målet är att uppnå miljömålen med koppling till miljömässigt hållbar samhällsutveckling, med fokus på God bebyggd miljö och Giffri miljö samt det övergripande generationsmålet.¹²

Ambitionen är att åtgärdsprogrammet ska vara ett användbart verktyg för aktörer på både regional och lokal nivå, i både stad och på landsbygd. Åtgärdsprogrammet ska:

- ge exempel på konkreta aktiviteter för miljömässigt hållbar samhällsutveckling,
- ge vägledning och stöd för att prioritera aktiviteter och utvecklingsinsatser,
- stimulera till ökad samverkan i miljöarbetet mellan aktörer i länet,
- inspirera till innovation och utveckling inom området,
- leda till en ambitionshöjning i åtgärdsarbetet.

Hållbar utveckling brukar definieras som en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.¹³

Åtgärdsprogrammet utgör en del av det samlade arbetet med miljömässigt hållbar samhällsutveckling i Uppsala län och fokuserar på de miljömässiga hållbarhetsfrågorna även

¹¹ Politik och styrning för hållbar konsumtion, Carl Dalhammar et al. Lunds universitet. Formas Rapport: R4:2022. [Här är länk till källa.](#)

¹² I åtgärdsprogrammet omfattar begreppet miljömässigt hållbar samhällsutveckling att samhället ska bidra till miljö och biologisk mångfald skyddas och bevaras, att människors hälsa inte påverkas negativt av

kemiska ämnen samt eftersträva resurssnåla produkter och processer. Målet är att skapa en effektiv (och begränsad) användning av energi och naturresurser.

¹³ FN:s världskommission för miljö och utveckling lanserade begreppet i rapporten "Our common future" 1987. [Här är länk till källa.](#)

om det i stora delar även har kopplingar till sociala frågor, beredskap och kulturmiljö. Förhoppningen är att så många aktörer som möjligt kan se sin del i åtgärdsarbetet både inom områden där man redan bedriver åtgärdsarbete och inom nya och närliggande områden. Arbetet är tänkt att integreras i aktörernas ordinarie planering och verksamhet, vilket skapar drivkraft och undviker dubbelarbete.

Åtgärdsprogrammet kan bidra till att utveckla och stärka samverkan i befintliga nätverk. Det kan även synliggöra behov av ytterligare samverkansformer och till att skapa nya nätverk mellan aktörer i länet.

Programmet omfattar åtgärder och aktiviteter som kan påbörjas och genomföras av aktörer i Uppsala län under programperioden 2023–2026 samt har en förväntad positiv effekt på utvecklingen av miljömässigt hållbara samhällen.

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling har tagits fram med utgångspunkt i det svenska miljömålssystemet och miljömässigt hållbar samhällsutveckling. Inom miljömålssystemet finns beslutade etappmål för exempelvis avfall, hållbar samhällsutveckling och minskat matsvinn. De har som syfte att göra det lättare att nå generationsmålet och miljömålen samt identifierar en önskad omställning av samhället. Etappmålen har i olika utsträckning använts som underlag vid framtagandet av åtgärder och aktiviteter i åtgärdsprogrammet. Nedan listas de etappmål som har koppling till åtgärder för samhällsutveckling:

- Mer bygg- och rivningsavfall materialåtervinns och förbereds för återanvändning
- Öka andelen kommunalt avfall som materialåtervinns och förbereds för återanvändning
- Ökad utsortering och biologisk behandling av matavfall
- Återanvändning av förpackningar
- Användning av biocidprodukter

- Användningen av växtskyddsmedel
- Läkemedel i miljön
- Utsläpp av dioxin
- Andelen gång-, cykel- och kollektivtrafik
- Integrering av stadsgrönska och ekosystemtjänster i urbana miljöer
- Minskning av nationella utsläpp av luftföroreningar
- Livsmedelsförlusterna ska minska och mer ska bli mat
- Matsvinnet ska minska mätt i mängd livsmedelsavfall

Handlingsplanen Agenda 2030 med globala mål för hållbar utveckling omfattar de tre dimensionerna ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet, vilka gemensamt och ömsesidigt stödjer varandra för att skapa en långsiktig och hållbar samhällsutveckling. Ekologisk hållbarhet innebär bland annat att miljön ska skyddas, att naturfrämmande ämnen inte bör förekomma i miljön och att den biologiska mångfalden ska bevaras. Målet är att skapa en effektiv användning av energi och naturresurser samt att samhällsplaneringen ska sträva efter resurssnåla produkter och processer.

Miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö är ett komplext mål som omfattar många olika aspekter av den byggda miljön; från samhällsplanering, bebyggelsestruktur och infrastruktur till kulturvården, grönstruktur, hälsa utom- och inomhus, resursanvändning samt avfallshantering. Den byggda miljön innefattar bebyggelse och exploatering i både stad och land. Boverkets fördjupade utvärdering av miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö (2022) lyfter fram tre centrala utmaningar för målet – Hållbar bebyggelse-struktur i städer och på landsbygden, God inomhusmiljö samt Resursanvändning och cirkularitet.¹⁴

För miljökvalitetsmålet Giffri miljö har förutsättningarna att nå målet förbättrats de senaste åren. Kemikalieinspektionen utgår i sin senaste bedömning av miljömålet från att åtgärderna inom EU:s kemikaliestrategi, och

---

¹⁴ God bebyggd miljö - fördjupad utvärdering av miljökvalitetsmålet. Boverket 2022. [Här är länk till källa.](#)

övriga strategier som omfattas av den europeiska gröna given, till stor del kommer att vara genomförda till 2030.

Kemikalieinspektionens bedömning är att förutsättningar då kommer finnas på plats för att på sikt delvis nå det miljötillstånd som eftersträvas i miljö kvalitetsmålet. Trots det förväntas dessa åtgärder inte hinna få tillräckligt genomslag för att en tydligt positiv utveckling av tillståndet i miljön ska kunna ses till 2030. Det finns också en risk för att lagstiftningen inte hinner förebygga kemikalierisker i samma takt som konsumtions- och produktionsökningen skapar nya risker.¹⁵

Cirkulär ekonomi handlar om att ta tillvara så mycket som möjligt av varje resurs, inklusive energi. Sedan 2018 finns på uppdrag av regeringen en delegation för cirkulär ekonomi. Delegationen fick under 2022 ett nytt uppdrag och ska bland annat bidra till näringslivets omställning till en cirkulär ekonomi samt identifiera och synliggöra hinder och möjligheter för näringslivets omställning.

Avgränsningar och kopplingar till andra underlag, program och planer

Åtgärderna i programmet utgör endast del av det samlade arbetet för miljömässigt hållbar samhällsutveckling i Uppsala län. De utgör steg på vägen för att nå de nationella miljömålen med koppling till generationsmålet och miljö kvalitetsmålen God bebyggd miljö och Giftfri miljö samt etappmål.

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling ska komplettera andra regionala planer och program, lyfta fram åtgärder som kan innefatta fler aktörer än varje enskilt program men inte skapa onödiga dubbleringar. Miljömässigt hållbar samhällsutveckling är ett brett område där detta regionala åtgärdsprogram ensamt inte kommer att kunna omhänderta samtliga viktiga samhällsfrågor.

De åtgärder och aktiviteter som presenteras har som utgångspunkt att komplettera och konkretisera befintliga nationella och regionala underlag inom området. Utgångspunkten i arbetet har varit att åtgärder och aktiviteter i programmet ska kunna genomföras av en aktör som är verksam i länet och vara möjlig att påbörja och helst genomföra under programperioden 2023 – 2026. I kommande stycken tydliggörs kopplingarna och avgränsningarna till andra aspekter av hållbar utveckling som exempelvis social hållbarhet, beredskapsfrågor, livsmedelsproduktion, klimatanpassning och samhällsplanering.

Social hållbarhet

Miljömålen utgör den ekologiska dimensionen av hållbarhetsmålen i Agenda 2030, till viss del omfattas även sociala värden i flera av miljö kvalitetsmålen och framför allt i generationsmålet. Det finns en tydlig koppling mellan social hållbarhet och miljö- och hälsomässiga värden och i många fall finns synergier mellan åtgärder som genomförs med fokus på det ena eller andra.

För att visualisera sambanden mellan den ekologiska dimensionen av hållbarhetsmålen och sociala värden kan man vända sig till forskningen. Figur 1 nedan är framtagen av Alfredsson och Karlsson (2016) i samband med forskning kring värdering av olika klimatåtgärder, och visar några av de kopplingar mellan åtgärder och policys med klimatfokus som har bäring på olika aspekter av social hållbarhet. Detta illustrerar dels mervärden som klimatarbete kan ge inom andra sektorer, samtidigt som komplexiteten i effektkedjorna tydliggörs.

¹⁵ Kemikalieinspektionens webbplats 2022-12-08. [Här är länk till källa.](#)

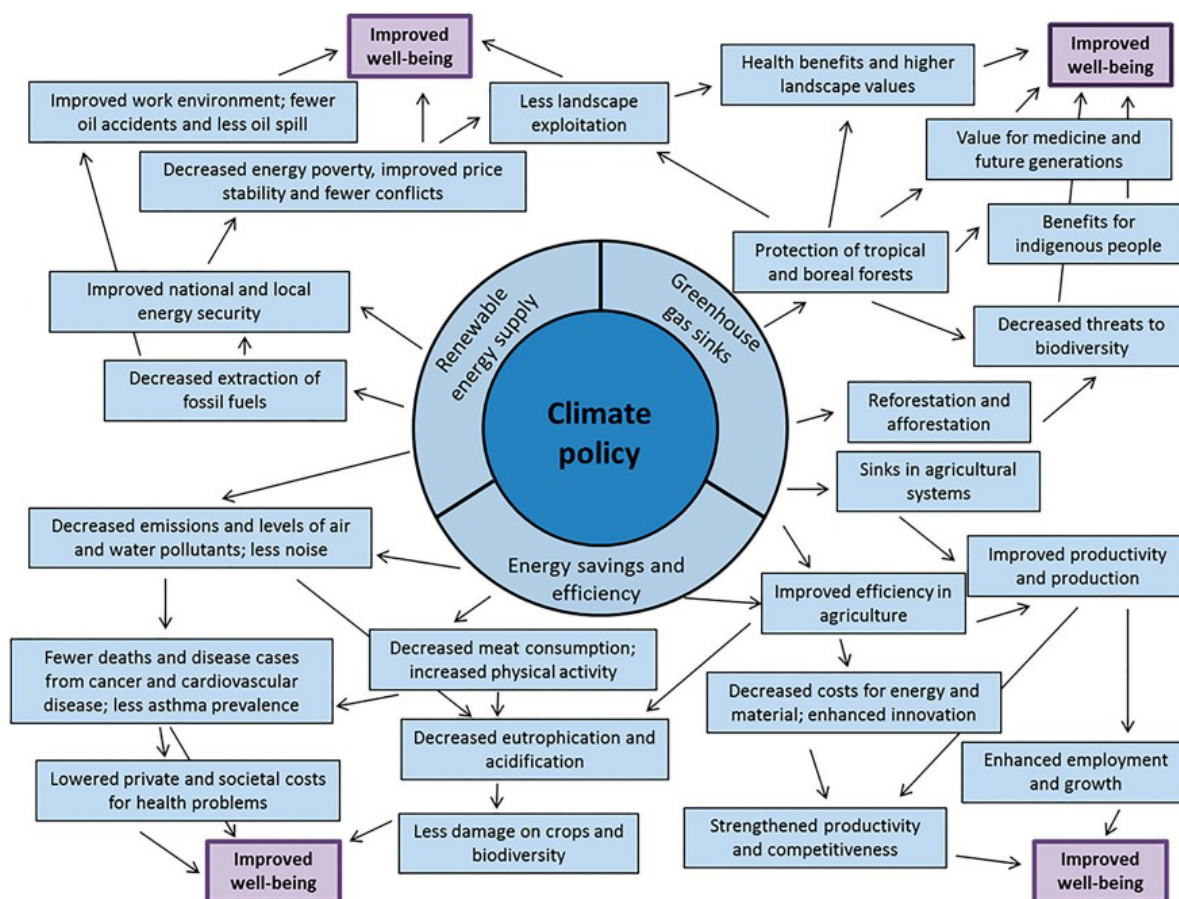

Figure 1. Co-benefit categories in climate policy. The three main components of climate policy in the circle may result in chains of potential positive effects, which – as examples – eventually may improve well-being. Developed after Alfredsson and Karlsson (2016).

exempelvis kopplat till trygga och tillgängliga naturområden för alla.

Beredskapsfrågor

Frågor om beredskap och självförsörjning av såväl livsmedel som insatsvaror är ett högaktuellt område till följd av läget i omvärlden. Det finns tydliga kopplingar mellan åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling och såväl inhemsk produktion av livsmedel som till hur vi planerar för vilken typ av mark som jämförelsevis är bäst lämpad för ett visst ändamål. Åtgärdsprogrammet kan i viss mån utgöra ett komplement och tydliggöra kopplingar mellan olika områden men hänvisar i övrigt till arbetet med den regionala handlingsplanen för hållbar och konkurrenskraftig livsmedelsproduktion – Ät Uppsala län, som finns att läsa mer om nedan.¹⁷

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling inom ramen för Färdplan för ett hållbart län kommer dock inte att kunna omhänderta de sociala aspekterna i sin helhet men har som ambition att synliggöra och möjliggöra för samverkan och skapa synergier i de fall det finns kopplingar mellan social och miljömässig hållbarhet.

Länsstyrelsen har tydliga uppdrag kopplat till social hållbarhet och samverkar i länet bland annat genom rådet för social hållbarhet.¹⁶ Länsstyrelsen arbetar på flera sätt för att skapa samverkan och möjliggöra för åtgärder och aktiviteter som gynnar såväl social som miljömässigt hållbar utveckling i länet,

¹⁶ Länsstyrelsens webbplats om social hållbarhet 2022-12-09. [Här är länk till källa.](#)

¹⁷ Regional handlingsplan för hållbar och konkurrenskraftig livsmedelsproduktion, Ät

Uppsala län. Medverkande aktörer: LRF Mälardalen, Länsstyrelsen Uppsala län,

Länsstyrelsen har ett tydligt utpekad ansvar inom beredskapsområdet och arbetar bland annat med samordning och utbildningar inom krisberedskap och civilt försvar.¹⁸ Under en samhällsstörning ska länsstyrelsen samverka, samordna och stödja länets aktörer för att inrikta samhällets åtgärder och resurser så att konsekvenserna för samhället blir så små som möjligt. Länsstyrelsen arbetar också med förebyggande åtgärder för att förhindra att en samhällsstörning uppstår, begränsa skadeverkningarna av en samhällsstörning och att kunna återföra erfarenheter efter en samhällsstörning. I Uppsala län är samverkan mellan olika aktörer organiserad genom Krissamverkan i Uppsala län med de två nätverken C-Sam och Krissamverkansrådet.¹⁹

Regional utvecklingsstrategi

Varje region har ett statligt uppdrag att utarbeta och fastställa en strategi för länets utveckling samt att samordna insatser för att genomföra strategin. Strategin ska ge en bild av länets olika förutsättningar och utmaningar och utifrån dessa fastställa länets långsiktiga mål och prioriteringar.²⁰

Den regionala utvecklingsstrategin och Agenda 2030-strategin för Uppsala län har konkretiserat länets vision och de globala målen för hållbar utveckling i tre strategiska utvecklingsområden för länet:

- En region för alla lyfter fram hur ett samhälle format efter människan ger ett gott liv, med öppna och inkluderande miljöer.
- En hållbart växande region fokuserar på samhällsutvecklingen i Uppsala län, dess natur och livsmiljöer och förhållandet till omkringliggande län.
- En nyskapande region tar fasta på betydelsen av ett livskraftigt näringsliv och civilsamhälle samt förmågan till utmaningsdriven innovation hos företag och organisationer.

Region Uppsala, Sveriges lantbruksuniversitet, Statens veterinärmedicinska anstalt och Uppsala kommun. [Här finns länk till källa](#)

¹⁸ Länsstyrelsens webbplats om krisberedskap. [Här är länk till källa.](#)

Den regionala utvecklingsstrategin och Färdplan för ett hållbart län – genom framför allt åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling – utgör strategi respektive verktygslåda för miljömässigt hållbar samhällsutveckling. Strategin och Färdplanen ska komplettera varandra och skapa genomförandekraft i länets åtgärdsarbete för miljömålen.

Vid den senaste revideringen av den regionala utvecklingsstrategin tillkom ett mål om samverkan för att nå de nationella miljömålen och genomförande av åtgärdsprogram. Den regionala samverkan är viktig och de uppdrag som Region Uppsala respektive Länsstyrelsen i Uppsala län har går hand i hand med det övergripande målet att nå längre i arbetet med de nationella miljömålen och de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Den regionala utvecklingsstrategin har mål och långsiktiga prioriteringar för länet och Färdplanens fyra åtgärdsprogram ger förslag/verktyg till konkreta åtgärder.

Åt Uppsala län - handlingsplan för hållbar och konkurrenskraftig livsmedelsproduktion

En ökad befolkning, både regionalt och globalt, och en allt högre levnadsstandard gör det viktigt att vi säkerställer en hållbar livsmedelsproduktion i Uppsala län och bidrar till den regionala och globala livsmedelsförsörjningen. I Uppsala län finns mål om livsmedel i den regionala utvecklingsstrategin som siktar på att öka produktionen och produktionsvärdet från jordbruks- och trädgårdssektorn.

Handlingsplanens syfte är att bidra till målen kopplat till livsmedel i Regional utvecklingsstrategi och Agenda 2030-strategi för Uppsala län samt bidra till målen i den nationella livsmedelsstrategin och relevanta miljömål. Målet är att bidra till en hållbar och

¹⁹ Länsstyrelsens råd för krissamverkan. [Här finns länk till mer information.](#)

²⁰ Regional utvecklingsstrategi och Agenda 2030-strategi. Region Uppsala 2021. [Här finns länk till källa.](#)

konkurrenskraftig livsmedelsproduktion i länet.²¹

Ät Uppsala län innehåller fem tematiska områden med aktiviteter eller åtgärder som bedöms leda till en hållbart ökande livsmedelsproduktion i länet. De fem områdena är:

- Från jord och vatten till bord
- Förenkla för företag
- Kompetensförsörjning och arbetskraft
- Konsument och upphandling
- Samhällsutveckling och hållbar livsmedelsproduktion

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling kan ge förslag till konkreta miljöåtgärder inom området *Samhällsutveckling och hållbar livsmedelsproduktion* men även bidra till ökad förståelse och insikt hos medborgare inom området *Från jord till bord*.

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling omhändertar den miljömässiga dimensionen av hållbarhet och är mer inriktat mot livsmedelskonsumtion än produktion.

Kulturmiljö

Kulturhistoriskt värdefulla byggnader, miljöer och fornlämningar ger både upplevelser och kunskap samt sätter vårt nutida samhälle i ett sammanhang. Länsstyrelsen beslutar om tillstånd att förändra skyddade kulturmiljöer och om bidrag för att vårda dem.²²

Flera miljö kvalitetsmål har preciseringar som omfattar kulturmiljö och kulturföremål på olika sätt, ofta i form av bevarande av natur- och kulturmiljövärden. Miljömålet God bebyggd miljö omfattar kulturvärden i bebyggd miljö med syfte att bevara, använda och utveckla det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av såväl värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer som platser och landskap. Man ska även ta hänsyn till

kulturmiljö i arbetet med god vardagsmiljö samt vid fysisk planering och stadsplanering av infrastruktur för energisystem, transporter, avfallshantering samt vatten- och avloppsförsörjning. Här finns tydliga samband till åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling.

Kulturmiljö har kopplingar och god möjlighet till samverkan med bland annat områdena hälsa och välbefinnande, friluftsliv, naturvård samt samhällsplanering och exploateringsfrågor.

Länsstyrelsernas planeringskatalog

Statens roll i den fysiska planeringen är att styra mot en global hållbar utveckling genom nationella mål för olika politikområden och utpekande av anspråk för så kallade riksintressen, vilket ger ramarna för den kommunala och regionala planeringen. Länsstyrelsen företräder statens intressen i de kommunala och regionala planeringsprocesserna. Som en del av detta uppdrag ska länsstyrelserna enligt Plan- och bygglagens (PBL) och miljöbalkens hushållningsbestämmelser tillhandahålla statligt planeringsunderlag om de olika samhällsintressena och tillvarata de statliga intressena i planeringen. För detta ändamål finns länsstyrelsernas planeringskatalog, en webbtjänst och ett verktyg som har till syfte att:

- ge planerarna tillgång till de planeringsunderlag och vägledningar de behöver,
- samordna och effektivisera arbetet med planeringsunderlag och vägledningar för fysisk samhällsplanering på länsstyrelserna och andra myndigheter,
- underlätta och stötta dialogen mellan stat och kommun kring översiktsplanering och i detaljplanering,
- ge praktiskt verktygsstöd åt de lagstadgade uppgifterna och processerna i

²¹ Regional handlingsplan för hållbar och konkurrenskraftig livsmedelsproduktion, Ät Uppsala län. Medverkande aktörer: LRF Mälardalen, Länsstyrelsen Uppsala län, Region Uppsala, Sveriges

lantbruksuniversitet, Statens veterinärmedicinska anstalt och Uppsala kommun. [Här finns länk till källa.](#)

²² Länsstyrelsens webbplats om kulturmiljö. [Här är länk till källa.](#)

PBL samt miljöbalken när det gäller hållbar utveckling och markanvändning.²³

Samhällsplanering inklusive gestaltning av allmänna platser och ombyggnad av exempelvis befintliga boende- och stadsmiljöer utgör en viktig del i ett långsiktigt hållbart samhällsbyggande och utgör därför en grund i åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling.

Klimatanpassning

Klimatanpassning omfattar alla åtgärder som syftar till att skydda miljön, människors liv och hälsa samt egendom genom att samhället anpassas till de konsekvenser som ett förändrat klimat kan medföra. Länets klimatanpassningsarbete utgår från en nationell strategi för klimatanpassning och dess vägledande principer om hållbar utveckling, ömsesidighet, vetenskaplig grund, försiktighetsprincipen, integrering av klimatanpassningsåtgärder, flexibilitet, hantering av osäkerhets- och riskfaktorer, tidsperspektiv och transparens.

Klimatanpassning innebär att anpassa samhället till de förändringar i klimatet vi märker av idag och de som förväntas ske i framtiden. I Sverige innebär klimatförändringen till exempel högre temperatur, ökad nederbörd, minskat snötäcke och stigande havsnivå. Länsstyrelsens arbete med klimatanpassning handlar om att minska sårbarheter och att ta tillvara möjligheter för att utveckla ett långsiktigt hållbart och robust samhälle.²⁴

Länsstyrelsen har tagit fram en klimat- och sårbarhetsanalys för att utreda hur länet påverkas av klimatförändringarna. Klimat- och sårbarhetsanalysen beskriver länets sårbarheter och ger förslag på det framtida klimatanpassningsarbetets inriktning och utformning.²⁵ Länsstyrelsen arbetar med en ny

handlingsplan för klimatanpassning som ska bli färdig under 2023.

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling innehåller åtgärder som förutom sitt huvudsyfte även bidrar till en klimatanpassning av samhället inom områden som planering, infrastruktur, byggande och hälsa.

Friluftsliv

Friluftsliv bidrar till regional utveckling bland annat genom positiv påverkan på människors hälsa och förståelse för naturen. Kontakt med naturen är bra för både den fysiska och psykiska hälsan. Tillgången till friluftsliv är därför värdefull både för den enskilda människan och för samhället i stort. Friluftslivet stärker även den svenska ekonomin och skapar arbetstillfällen i hela landet, framförallt inom naturturism. Sverige har tio nationella mål för friluftslivet:

1. Tillgänglig natur för alla
2. Starkt engagemang och samverkan
3. Allemansrätten
4. Tillgång till natur för friluftsliv
5. Attraktiv tätortsnära natur
6. Hållbar regional tillväxt och landsbygdsutveckling
7. Skyddade områden som resurs för friluftslivet
8. Ett rikt friluftsliv i skolan
9. Friluftsliv för god folkhälsa
10. God kunskap om friluftslivet

Kommuner, myndigheter och andra aktörer kan ta stöd i de nationella målen för att planera och arbeta för friluftsliv. Naturvårdsverket ansvarar för nationell samordning av arbetet med friluftslivsmålen.²⁶ Länsstyrelsens uppdrag är att leda och samordna arbetet i länet. De nationella målen för friluftsliv ger vägledning i arbetet. Friluftslivet är

²³ Länsstyrelsernas planeringskatalog. [Här finns länk till källa.](#)

²⁴ Länsstyrelsens webbplats om klimatanpassning. [Här är länk till mer information.](#)

²⁵ Klimat- och sårbarhetsanalys för Uppsala län, Länsstyrelsen Uppsala län 2022:10. [Här är länk till källa.](#)

²⁶ Om friluftsliv och de nationella friluftslivsmålen på Naturvårdsverkets webbplats 2022-12-12. [Här är länk till mer information.](#)

variationsrikt och har beröringspunkter med arbetet med samhällsplanering, folkhälsa, skola, vård och omsorg, kultur, naturvård och miljö samt regional och lokal utveckling.²⁷

Jordbruksmark i prövning och planering

Jordbruksmarken har många värden och är viktig i ett långsiktigt perspektiv eftersom den inte kan nybildas. Mark som exploateras och hårdgörs kan inte återskapas, till skillnad mot om jordbruksmarken enbart tas ur produktion.

Brukning av jordbruksmark är utpekad i svensk lagstiftning (miljöbalken) som ett nationellt intresse. Flera kommuner i Uppsala län har önskat vägledning om för vilka väsentliga samhällsintressen som jordbruksmark får tas i anspråk och hur jordbruksmarken ska värderas. Som en del i arbetet med att tillhandahålla underlag till kommunerna inför ställningstaganden och beslut enligt plan- och bygglagen har Länsstyrelsen i Uppsala län tagit fram planeringsunderlaget Jordbruksmark i prövning och planering.²⁸

Åtgärdsprogrammet inkluderar jordbruk och de gröna näringarna som en del av samhället, och således finns utrymme för aktörer som verkar inom dessa sektorer att välja eller utforma egna aktiviteter inom åtgärdsprogrammet.

Grön infrastruktur

Grön infrastruktur är nätverk av natur som bidrar till fungerande livsmiljöer för växter och djur och till människors välbefinnande. Länsstyrelsen har tagit fram *Handlingsplan för grön infrastruktur i Uppsala län* med anledning av ett regeringsuppdrag till landets samtliga länsstyrelser.²⁹ Om den gröna infrastrukturen utgör ett ekologiskt funktionellt landskap med livsmiljöer och spridningskorridorer för växter och djur ger det fler och bättre ekosystemtjänster samt större möjlighet för dessa att buffra för klimatförändringar.

Rapporten pekar ut fyra insatsområden med ett antal åtgärder för det fortsatta arbetet: Vidareutveckling och förankring av värde-trakter för grön infrastruktur, Kartläggning och analys av havets och kustens naturvärden, Grön infrastruktur i planering och prövning samt Åsmiljöer för alla.

Grön infrastruktur och de utpekade insatsområdena har en tydlig koppling och har utgjort underlag för åtgärdsprogrammet för ekosystem och biologisk mångfald. Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling har dock en koppling till det tredje insatsområdet om grön infrastruktur i planering och prövning.

Fysisk planering och exploatering bör ske med utgångspunkt i bevarande av befintlig grön infrastruktur men även genom att förstärka eller skapa gröna länkar vid restaurering eller nyanläggning. Den fysiska planeringen syftar till att mark- och vattenområden ska användas för de ändamål som de är bäst lämpade för. Grön infrastruktur är ett intresse som behöver vägas mot ett eller flera andra allmänna intressen, och avvägningar behöver därför göras redan i översiktsplaneringen.

Kopplingar till övriga åtgärdsprogram inom färdplan för ett hållbart län

Miljömässigt hållbar samhällsutveckling är i sig ett brett område och beröringspunkterna till de tidigare åtgärdsprogrammen inom Färdplan för ett hållbart län är många.

Aktiviteter med koppling till infrastruktur, transporter och planering ingår åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan³⁰ men föreslås även ta plats i åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling. Åtgärder om resurseffektiv konsumtion och produktion har till viss del flyttats över från åtgärdsprogrammet för minskad klimatpåverkan till samhällsutveckling för att möjliggöra ett bredare perspektiv av klimat-, miljö- och hälsoaspekter. Det gäller exempelvis åtgärder för att minska klimat- och

²⁷ Friluftsliv på länsstyrelsens webbplats 2022-12-12. [Här är länk till mer information.](#)

²⁸ Jordbruksmark i prövning och planering, länsstyrelsen Uppsala län. [Här är länk till källa.](#)

²⁹ Handlingsplan för grön infrastruktur i Uppsala län. [Här är länk till källa.](#)

³⁰ Färdplan för ett hållbart län – åtgärder för minskad klimatpåverkan. Länsstyrelsen 2019. [Här är länk till källa](#)

miljöpåverkan från livsmedel och byggsektorn och omfattar bland annat aktiviteter för minskat matsvinn och klimatpåverkan från byggnader.

Klimatpåverkan från plast finns även fortsättningsvis i åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan men miljö- och hälsoaspekter av kemikalier från plastanvändning och -tillverkning omfattas av åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling.

Även till åtgärdsprogrammet för ekosystem och biologisk mångfald³¹ finns tydliga kopplingar. Det gäller framför allt samhällsutvecklingsprogrammets fokusområde God bebyggd miljö och åtgärden Hållbar fysisk planering vilka kompletterar åtgärden Öka hänsyn till biologisk mångfald i fysisk planering samt Bevara och öka biologisk mångfald i parker och grönområden i programmet för biologisk mångfald. Även åtgärden inom biologisk mångfaldsprogrammet Beteende och konsumtion breddas till att omfatta fler miljö- och hållbarhetsperspektiv i åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling. I åtgärdsprogrammet för ekosystem och biologisk mångfald utgår

åtgärden från huvudsyftet att stärka och bevara biologisk mångfald och skapa hållbara ekosystem. Aktiviteter i åtgärdsprogrammet samhällsutveckling med koppling till biologisk mångfald, exempelvis arbete med klimatanpassning, grönstrukturer och närhet till grönområden, har istället ett bredare syfte med människan i fokus.

Färdplanens åtgärdsprogram för vatten³² har beröringspunkter med åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling framför allt när det gäller miljö- och hälsoskadliga ämnen från exempelvis plast och läkemedel. Påverkan som sker via utsläpp till vatten (avlopp, processvatten, dagvatten, läckage till grundvatten) omfattas av åtgärdsprogram vatten, exempelvis åtgärder för att minska mängden mikroplaster och spridning av PFAS till yt- och grundvatten. Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling omhändertar i sin tur åtgärder som syftar till att minska exponering och spridning av miljö- och hälsoskadliga ämnen via exempelvis luft, livsmedel, avfall, textilier och hygienprodukter.

---

³¹ Färdplan för ett hållbart län – åtgärder för ekosystem och biologisk mångfald. Länsstyrelsen i Uppsala län 2020. [Här är länk till källa.](#)

³² Färdplan för ett hållbart län – åtgärdsprogram för vatten. Länsstyrelsen i Uppsala län 2021. [Här är länk till källa](#)

II. Framtagande och genomförande

Framtagande av åtgärder för samhällsutveckling

Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling har utarbetats av Länsstyrelsen i Uppsala län i bred samverkan med aktörer verksamma i länet, bland andra länets kommuner och Region Uppsala. Hösten 2022 genomfördes ett dialogmöte riktat till aktörer i Uppsala län som i sin verksamhet kan arbeta med åtgärder för exempelvis hållbara städer och samhällen, hållbar konsumtion och produktion samt minskad påverkan från miljö- och hälsoskadliga ämnen. Med på dialogmötet var representanter från länets kommuner, Region Uppsala, universitet, näringsliv, myndigheter samt regionala förbund och ideella organisationer.³³

Målsättningen med dialogmötet var att samla in deltagande organisationers synpunkter på förslaget till inriktning av åtgärdsprogrammet och identifiera konkreta åtgärder som bidrar till att skapa en miljömässigt hållbar samhällsutveckling i länet.

Dialogmötet resulterade i många goda idéer och förslag på nya åtgärder och aktiviteter samt synpunkter på områden som åtgärdsprogrammet förväntas/föreslås omhänderta. Landsbygdsfrågor är viktigt för många aktörer som exempelvis lyfte fram kollektivtrafik, tillgänglig natur utanför markerade leder och naturreservat samt inkludering av boende och verksamma på landsbygden.

Flera lyfte fram vikten av information och utbildning och att det bör finnas åtgärder som genererar kunskapsspridning såväl inom egna verksamheten som bredare ut mot allmänheten. Här sågs även möjligheter till samverkan mellan olika aktörer. Diskussionerna på dialogmötet fokuserade även på resurseffektivt och cirkulärt byggande, användande av

befintliga resurser istället för att bygga/köpa nytt samt vikten av att arbeta med avfallsförebyggande åtgärder både inom byggbranschen och inom övrig konsumtion och produktion. Renoveringar, ombyggnationer och återbruk samt att hyra/låna/köpa begagnat istället för att köpa eget/nytt föreslogs som aktiviteter. Även upphandling som verktyg och hur man kan samverka mellan olika aktörer för att hitta nya lösningar var idéer som dök upp, samt en synpunkt om att lyfta in aktiviteter som omfattar exempelvis textil och byggmaterial.

Många efterfrågade större fokus på sociala frågor som eget fokusområde alternativt som åtgärder. För social hållbarhet lyftes betydelsen av en livsmiljö där människor trivs och har god hälsa. Andra delar som lyftes fram är barnperspektivet, bostadsförsörjning, mobilitet och tillgänglighet för olika grupper, trygghetsfrågor med mera. Beredskapsfrågor och nationell självförsörjning av livsmedel var något som också kom upp i diskussionerna under dialogmötet. För beredskapsfrågor nämndes framför allt regional/lokal livsmedelsförsörjning. Kopplat till livsmedelsförsörjning diskuterades ofta åtgärden minskat matsvinn eller liknande, med många förslag på aktiviteter. En hel del förslag gällde klimatåtgärder som energiproduktion och laddinfrastruktur.

Projektgruppen på länsstyrelsen har med utgångspunkt från synpunkterna arbetat om strukturen och de ingående åtgärderna samt aktiviteter. Miljömässigt hållbar samhällsutveckling har tydliga beröringspunkter med andra aspekter av hållbar utveckling som exempelvis social hållbarhet, beredskapsfrågor, livsmedels-

³³ Deltagande organisationer dialogmöte 4 oktober: Bring, InfraGeotech, Ragn-Sells Recycling AB, Vattenfall värme, Corem Property Group AB, Enköpings kommun, Heby kommun, Håbo kommun, Knivsta kommun, Naturskyddsföreningen Uppsala län, Region Uppsala, SLU, Tierps kommun, Upplandsbygd lokalt ledd utveckling, Uppsala kommun, Uppsala vatten och avfall AB,

Östhammars kommun, Gästrike vatten, AB Enköpings hyresbostäder, Uppsalahem, Energikontoret Mälardalen, Läkemiddelsverket, Livsmedelsverket, Boverket, Försvarsmakten, Statens veterinärmedicinska anstalt, Uppsala universitet, Arbets- och miljömedicin (Akademiska sjukhuset).

produktion, klimatanpassning och samhällsplanering. Åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling inom ramen för Färdplan för ett hållbart län kommer dock inte att kunna omhänderta dessa aspekter i sin helhet men har som ambition att synliggöra och möjliggöra för samverkan och skapa synergier i de fall det finns kopplingar mellan social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet. För mer information se avsnittet om åtgärdsprogrammets avgränsningar och kopplingar ovan.

Utgångspunkten i arbetet har varit att åtgärder och aktiviteter i programmet ska kunna genomföras av en aktör som är verksam i länet och vara möjliga att påbörja och gärna genomföra under programperioden 2023 – 2026.

De bearbetade och konkretiserade förslagen på åtgärder bidrar på olika sätt till en miljömässigt hållbar samhällsutveckling i länet. Inriktning och åtgärder med aktivitetsförslag har förankrats med Uppsala läns Miljö- och klimatråd vid möten i maj och november 2022.

Genomförande av åtgärder

Målgrupp

Åtgärderna i programmet riktar sig till aktörer som är verksamma i Uppsala län och har mandat att genom sin verksamhet agera för en miljömässigt hållbar samhällsutveckling. Exempel på lokala och regionala aktörer som åtgärdsprogrammet främst riktar sig till:

- Länets kommuner
- Kommunala bolag
- Region Uppsala
- Företag
- Universiteten
- Ideella organisationer och föreningar
- Stiftelser och förbund
- Myndigheter

De valbara aktiviteter som presenteras i åtgärdsprogrammet är anpassade för att möjliggöra för olika typer av organisationer att medverka i åtgärdsarbetet inom ramen för den egna verksamheten. Med anledning av det skiljer sig aktiviteterna åt i omfattning och effekt. Enskilda individers val har också stor betydelse för att skapa förutsättningar för hållbar samhällsutveckling. Allmänheten nås via aktörerna i rollen som kommuninvånare, medarbetare, kund, leverantör och samarbetspart genom exempelvis kunskapspridning och information.

Hållbarhetslöften

För att stärka genomförandet av åtgärdsprogrammet uppmanas länets aktörer att teckna hållbarhetslöften med länsstyrelsen. Därmed åtar sig aktören att genomföra åtgärder ur programmet under programperioden och att genomförandet följs upp regelbundet. För att möjliggöra uppföljning utformar aktörerna egna mål för de åtgärder och aktiviteter som omfattas av respektive aktörs hållbarhetslöfte. Antagna hållbarhetslöften kan med fördel implementeras i den ordinarie verksamheten. Nya aktörer kan ansluta sig till åtgärdsprogrammet och teckna hållbarhetslöften under hela programperioden. Tecknade löften publiceras på länsstyrelsens externa webbplats och gäller under hela programperioden (2023 – 2026).

Genom hållbarhetslöften tydliggörs och kommuniceras aktörernas åtgärder, vilket synliggör insatserna och ökar möjligheter till samverkan och effektivare resursutnyttjande.

Finansiering av åtgärder

Åtgärdsprogrammets genomförande bygger på frivillighet och aktörer ansvarar för finansiering av de åtgärder som ingår i sina respektive hållbarhetslöften. En del åtgärder kan genomföras genom prioriteringar i befintlig verksamhet, medan andra åtgärder kan kräva extra finansiering. Det finns möjligheter att söka bidragsfinansiering genom exempelvis Klimatklivet³⁴ (om åtgärden ger minskad klimatpåverkan), ERUF (regionala

---

³⁴ Naturvårdsverkets webbplats om Klimatklivet 221212. [Här är länk till mer information.](#)

medel från europeiska utvecklingsfonden)³⁵ samt olika stöd för till jordbruk och landsbygd^{36 37}. På webbplatsen Hållbar stad finns finansieringsmöjligheter beskrivna för de olika områdena Samhällen, Bostäder, Transport, Inkludering, Gröna områden och Gestaltning.³⁸

Som stöd för att hitta extra finansiering till åtgärdsarbete finns rapporten *Var finns pengarna? En sammanställning av stöd och bidragsmöjligheter till åtgärder och insatser för att nå miljömålen*.³⁹ För stöd och bidrag inom energi- och klimatområdet finns även *Var finns pengarna för energi- och klimatinsatser*, som sammanställts av länsstyrelsernas energi- och klimatsamordning (LEKS), med bland annat stöd för hållbar samhällsutveckling.⁴⁰

Samverkan

Samverkan kan skapa möjligheter att lösa många svåra miljö- och samhällsutmaningar. Aktörer som tecknar hållbarhetslöften kan med fördel samverka i åtgärdsarbetet. Exempelvis kan flera kommuner och kommunala bolag eller en grupp aktörer med liknande verksamheter samverka kring samma

aktiviteter och teckna liknande hållbarhetslöften.

En del aktiviteter i programmet kan genomföras av enskilda aktörer, andra utförs i samverkan mellan flera aktörer. Målsättningen är att samverkan i åtgärdsarbetet så långt som möjligt integreras i redan befintliga nätverk och pågående samarbetsformer i länet. Samverkan kan även knyta an till de befintliga åtgärdsprogrammen för minskad klimatpåverkan, ekosystem och biologisk mångfald samt vatten.

Exempel på befintliga nätverk som kan användas för samverkan i åtgärdsarbetet:

- Uppsala läns miljö- och klimatråd⁴¹
- Forum för fysisk planering⁴²
- Nätverk för kontaktpersoner för hållbarhetslöften inom Färdplan för ett hållbart län⁴³
- Gröna gruppen⁴⁴
- Grönblått nätverk⁴⁵
- Nätverket för kommunkologer/kommunens naturvårdssakkunniga i Uppsala län⁴⁶
- Uppsala klimatprotokoll

³⁵ Region Uppsala, struktur och investeringsfonder. [Här är länk till källa.](#)

³⁶ Länsstyrelsens webbplats om stöd till jordbruk och landsbygd 2022-12-20. [Här är länk till mer information.](#)

³⁷ Länsstyrelsens webbplats om stöd till landsbygdsutveckling 2022-12-20. [Här är länk till mer information.](#)

³⁸ Webbplatsen Hållbar stad 2022-12-12. [Här är länk till mer information.](#)

³⁹ Var finns pengarna? En sammanställning av stöd och bidragsmöjligheter till åtgärder och insatser för att nå miljömålen. RUS 2020. [Här är länk till källa.](#)

⁴⁰ Var finns pengarna för energi och klimatinsatser, LEKS 2022. [Här är länk till källa.](#)

⁴¹ Medlemmar i Uppsala miljö- och klimatråd: Enköpings kommun, Heby kommun, Häbo kommun, Knivsta kommun, Tierps kommun, Uppsala kommun, Älvkarleby kommun, Östhammars kommun, Sveriges Lantbruksuniversitet, Uppsala universitet, Skogsstyrelsen, Region Uppsala, Upplands lokaltrafik, Uppsala vatten, Energikontoret Mälardalen, Biodriv Öst, Naturskyddsföreningen Uppsala län,

Lantbrukarnas riksförbund, Uppsala handelskammare, STUNS

⁴² Forum för Fysisk planering är ett samverkansforum inom samhällsplanering, infrastruktur samt kollektivtrafik och samlar tjänstepersoner i länets kommuner, Trafikverket Region Öst, Länsstyrelsen Uppsala län och Region Uppsala.

⁴³ Nätverk för kontaktpersoner hos de aktörer som tecknat hållbarhetslöfte inom Färdplan för ett hållbart län. Länsstyrelsen är sammankallande.

⁴⁴ Samverkansforum för länets kommuner, länsstyrelsen och Upplandsstiftelsen. Upplandsstiftelsen är sammankallande

⁴⁵ Nätverk för samverkan kring gröna och blå frågor som till exempel grönytor, växter, natur- och skogsvård, sjöar. Deltagare: representanter från kommunerna i Uppsala län samt Sala och Gävle kommuner.

⁴⁶ Kunskapsforum för att dela erfarenheter, metoder och utvecklingsidéer samt gemensamma projektansökningar. Deltagare: kommunkologer, naturvårdsansvarig Region Uppsala och naturvårdschef Upplandsstiftelsen.

- Partnerskap för landsbygdsutveckling
- Klimatforum Uppsala län (KUL)⁴⁷
- Regionala forum och grupper på ledningsnivå för kommuner, region och länsstyrelse.⁴⁸

Åtgärdsprogrammet kan bidra till att utveckla och stärka samverkan i befintliga nätverk. Det kan även synliggöra behov av ytterligare samverkansformer och till att skapa nya nätverk mellan aktörer i länet.

Uppföljning av hållbarhetslöften och åtgärder

Länsstyrelsen ansvarar för att årligen skicka en förfrågan till medverkande aktörer angående genomförandet av åtgärder i antagna hållbarhetslöften. Uppföljningen fokuserar på genomförandet av åtgärder i förhållande till respektive aktörs uppsatta mål. Uppföljningen syftar till att:

- Följa framdrift i genomförande av åtgärdsprogrammets åtgärder.
- Löpande synliggöra det regionala och lokala miljömålsarbetet, bland annat som underlag för årlig miljömålsuppföljning till regeringen och för aktörerna att sprida till sina egna målgrupper.
- Under pågående programperiod identifiera hinder och/eller behov kopplat till genomförande av åtgärder, exempelvis varför en åtgärd inte genomförs, vad som är svårt samt vilket stöd eller ytterligare samverkan önskas.

En sammanställning av resultatet från den årliga uppföljningen av åtgärdsarbetet kommer att presenteras för Uppsala läns miljö- och klimatråd samt publiceras på länsstyrelsens webbplats. Sammanställningen kommer även

⁴⁷ Klimatforum Uppsala län (KUL) samordnas av länsstyrelsen i Uppsala län och Region Uppsala och samlar på tjänstepersonsnivå länets kommuner, universiteten, Biodriv Öst, Energikontoret Mälardalen och STUNS energi.

⁴⁸ Regionalt forum, regional ledningsgrupp samt kommun- och regionledningsmöten.

⁴⁹ Indikatorn Bostäder i kollektivtrafknära lägen på webbplatsen för Sveriges miljömål. [Här är länk till källa.](#)

att användas som underlag i den årliga regionala bedömningen av miljömålen som rapporteras till Naturvårdsverket.

De aktiviteter som föreslås i åtgärdsprogrammet förväntas ge en positiv effekt för länets miljöarbete och bidra till miljömässigt hållbar utveckling i samhällen, såväl på landsbygden som i städer. I den årliga uppföljningen följs dock inte åtgärdernas effekt upp då det inte alltid finns relevanta indikatorer och mätsystem för detta. Inom miljömålssystemet finns nationella och regionala indikatorer som används som underlag för bedömning av tillståndet i miljön. De indikatorer som följs upp på regional nivå i Uppsala län för miljö kvalitetsmålen God bebyggd miljö och Giftfri miljö är:

- Bostäder i kollektivtrafknära lägen⁴⁹
- Skyddad bebyggelse⁵⁰
- Tillgång till service och grönska⁵¹
- Förorenade områden⁵²

Dessutom finns nationella indikatorn *Miljögifter i modersmjölk och blod* där dataunderlaget är hämtat från Uppsalaområdet.

Genomförda åtgärders effekter på miljön är ofta långsiktiga och därför inte mätbara från ett år till ett annat. Det är värdefullt med förslag kring utveckling av regional och nationell miljöövervakning som visar att åtgärder gör nytta. Detta kan utgöra en del av åtgärdsprogrammet i det fall aktörer med inriktning mot forskning och miljöövervakning medverkar i genomförandet av programmet. För vissa åtgärder kan enskilda aktörer mäta och följa upp effekten av en genomförd åtgärd kopplat till den egna verksamheten. Detta uppmuntras och i de fall det görs kan effekten följas upp och presenteras i den årliga uppföljningen.

⁵⁰ Indikatorn Skyddad bebyggelse på webbplatsen för Sveriges miljömål. [Här är länk till källa.](#)

⁵¹ Indikatorn Tillgång till service och grönska på webbplatsen för Sveriges miljömål. [Här är länk till källa.](#)

⁵² Indikatorn Förorenade områden på webbplatsen för Sveriges miljömål. [Här är länk till källa.](#)

III. Åtgärder

Fokusområde God bebyggd miljö

Fokusområde God bebyggd miljö innehåller åtgärder och aktiviteter som på olika vis sätter en god och hälsosam livsmiljö i fokus. En god bebyggd miljö innebär ett effektivt och långsiktigt hållbart nyttjande av mark, vatten och andra resurser, såväl för planering och exploatering vid nybyggnation som för förvaltning av befintlig bebyggelse. Åtgärdsprogrammet avser miljöer som planeras/redan är anlagda för bebyggelse, tätortsnära grönområden eller transportinfrastruktur. Fokusområdet innefattar såväl stad, förort som landsbygd. Vår bebyggda miljö ska fylla människors och samhällets behov, erbjuda bra livsmiljöer och bidra till en miljömässigt hållbar utveckling. Åtgärder som ingår här omfattar exempelvis kunskapsuppbyggnad, återbruk, upphandling och klimatanpassning.

Uppsala län är en expansiv region med planer och målsättningar om helt nya områden för bostäder och verksamheter, exempelvis i samband med utbyggnad av fler järnvägsspår. Det skapar en ökad risk för att faktorer som bidrar till goda livsmiljöer fragmenteras eller degraderas, exempelvis sammanhängande grönområden. Men det kan också skapa möjligheter till att värna om och utveckla en god bebyggd miljö på lång sikt. Målkonflikterna som ska avvägas i den fysiska planeringen är många och ny kunskap och nya beslutsunderlag behöver löpande införlivas i planprocesserna. Fysisk planering är ett centralt verktyg för att förbättra den bebyggda miljön, från vägledande beslut i exempelvis översiktsplan, till reglerande beslut i exempelvis detalj- eller vägplan.

Miljöpåverkan från bygg- och fastighetssektorn står för en betydande del av samhällets miljöpåverkan. Det stora behovet av många nya bostäder innebär en stor utmaning för byggsektorn.

För att nå en cirkulär ekonomi krävs en ökad återanvändning och återvinning. Här finns

behov av vägledning och underlag för prioritering av de mest resurseffektiva åtgärderna. Det behövs fler åtgärder för att införa ett livscykelperspektiv i byggandet.

Tätortsnära skogar, parker och grönområden får en ökande betydelse för den bebyggda miljön i takt med att dessa miljöer minskar till följd av bland annat pågående markanvändning och exploatering i länet. Genom medvetna åtgärder inom planering, anläggning och förvaltning av exempelvis parker och grönområden kan dessa miljöer bevaras och utvecklas till förmån för en god bebyggd miljö.

De senaste decennierna har Sveriges större tätorter fått ökad befolkning. Städerna har brett ut sig och köpcentra har etablerats utanför stadskärnorna, vilket har ökat behovet av transporter. Bilen är det dominerande transportmedlet, även på korta sträckor. Genom en mer funktionsblandad bebyggelse kan transportbehoven minskas samtidigt som trivsel och trygghet kan öka genom att människor rör sig i områdena under större delar av dygnet, till och från arbete, förskolor, handel och fritidsaktiviteter. Ökad trygghet och närhet till olika verksamheter ökar förutsättningarna för att det ska vara möjligt och inbjudande att förflytta sig till fots, med cykel, elsparkcykel eller kollektivt. Fler som går, cyklar och åker kollektivt minskar utsläppen av växthusgaser. Det ger även bättre luftkvalitet, minskar buller samt trängsel och köer i biltrafiken. Gång, cykel och kollektivtrafik ger också effektivare användning av markytorna, vilket kan möjliggöra plats för exempelvis grönska samt områden för lek och rekreation. Insatser för att främja cykelinfrastrukturen och kollektivtrafiken har gjorts, men behöver fortsatt utvecklas för att kunna erbjuda ett attraktivt alternativ till bilen och en mer omfattande omställning till en klimatsmart transportinfrastruktur.

Den bebyggda miljöns klimatanpassningsförmåga behöver stärkas för att säkra en miljö

som kan hantera klimatförändringarna med extremare väder, såsom skyfall och värmeböljor, utan att människors livsmiljöer äventyras. Även andra viktiga värden värnas genom detta, som exempelvis rekreation och friluftsliv, luftrening, temperaturreglering och vattenrening. Ökad grönska ger inte bara en mer inbjudande och levande bebyggelse där årstidsväxlingar syns, utan trädskugga ger även svalka under varma dagar. Grönska fördröjer även avrinningen av regnmassor och minskar risken för översvämningar jämfört med asfaltytor eller andra täta markbeläggningar.

Målet med flera av åtgärderna är bland annat att öka närheten till grönområden och skyddad natur. Detta anses vara positivt för människors hälsa och välbefinnande samtidigt som det medför även en ökad smittrisk, främst via insektsvektorer som mygg och även via fästingar. Vattenytor, högt gräs och buskar kan utgöra attraktiva livsmiljöer för insektsvektorer. Rådjur och smågnagare kan fungera som födodjur och/eller reservoardjur för vektorburna smittor. Ekosystemen påverkas av ett klimat i förändring och av annan antropogen miljöpåverkan, vilket även påverkar förekomst och utbredning av smittämnen. Detta är väsentligt att beakta vid planering av naturområden för att kunna begränsa smittspridningen, till exempel så att

dammar kan tillfälligt tömmas, gräsytor slå eller betas, buskvegetation röjas, eller på annat vis minska risken.

Kommuner är viktiga aktörer i genomförandet av åtgärder inom detta fokusområde då flera åtgärder och aktiviteter kopplade till bland annat fysisk planering och förvaltning av befintlig bebyggelse faller inom de kommunala kärnuppdragen. Samtidigt har många olika aktörer som exempelvis Regionen, byggherrar och handeln en roll i att förverkliga mer hållbart bygge, exploatering och förvaltning.

Åtgärder som är prioriterade att genomföra inom fokusområde God bebyggd miljö är:

1. Fysisk planering som minskar miljö- och hälsopåverkan
2. Exploatering med hänsyn till miljö och hälsa
3. Minska miljö- och hälsopåverkan från transporter och resande
4. Resurseffektiv och kemikaliesmart bygg- och anläggning
5. Förvaltning och utveckling av befintlig bebyggelse, infrastruktur och miljöer

Åtgärd 1. Fysisk planering som minskar negativ miljö- och hälsopåverkan

Syfte och mål

Syftet med åtgärden är att den fysiska planeringen ska bidra till minskad negativ miljö- och hälsopåverkan i både befintlig bebyggelse och vid exploatering och där möjligt bidra till förbättrad miljö och hälsa.

Målet med åtgärden är att öka närhet till grönområden och skyddad natur, ökad tillgänglighet för allmänna platser samt ökad inkludering av klimatanpassning i fysisk planering – samt där det är relevant – bidra till social hållbarhet.

För exempel och inspiration gällande klimatanpassning och vattenhushållning se www.klimatanpassning.se samt åtgärdsprogrammet för vatten. I åtgärdsprogrammet för ekosystem och biologisk mångfald finns exempel på aktiviteter som gynnar den biologiska mångfalden.

Aktiviteter inom åtgärd 1

- 1.1 Planera för att främja ekosystemtjänster och att fler människor ska bo med närhet till grönområden, parker och skyddad natur exempelvis genom långsiktigt skydd av tätortsnära naturområden och planera för stadsgrönka.
- 1.2 Anpassa och utforma utemiljöer så att de stimulerar till utevistelse och fysisk aktivitet samtidigt som de bidrar till exempelvis klimatanpassning, biologisk mångfald och förbättrad vattenhushållning och dagvattenhantering.
- 1.3 Öka tillgängligheten och användbarheten av allmänna platser på ett miljömässigt hållbart sätt så att alla människor får en bättre tillgång till miljöer som är inkluderande, väl gestaltade och långsiktigt hållbara. Det kan exempelvis vara områden för stadsodling, skolnära natur, områden för lek och spel, platser för möten, parker och grönområden, cykel- och promenadstråk.
- 1.4 Öka hänsyn till klimatanpassning i fysisk planering, exempelvis genom att ta fram planer för plantering, vattenfördröjning med mera, samt att undvika avskärning av avrinningsvägar och planering för exploatering av mark som riskerar att översvämmas.
- 1.5 Anta riktlinjer för att i samhällsplaneringen aktivt skapa förutsättningar för ett minskat resebehov och effektiv användning av infrastruktur, exempelvis genom decentralisering av viktig samhällsservice som skola, livsmedelsbutik och vårdcentral samt planering av exploatering i närhet av kollektivtrafik och annan befintlig infrastruktur (VA, el, bredband mm).
- 1.6 Anta "hela resan perspektiv"⁵³ i styrdokument, exempelvis genom riktlinje i översiktsplan eller strategiskt dokument kring hur färdmedel kan kombineras.
- 1.7 Möjliggör för "hela resan" genom att exempelvis identifiera och upplåta mark för kollektivtrafikanläggningar och pendlarparkeringar vid viktiga knutpunkter för kollektivtrafiken.

---

⁵³ Med 'hela resan perspektivet' menas att hänsyn ska tas till att människor ska kunna ta sig hela vägen från dörr till dörr.

1.8 Var återhållsam vid exploatering av jordbruksmark och anpassa planer, projekt och liknande för att minimera negativa effekter för jord- och skogsbruk.

1.X Annan aktivitet som syftar till hållbar fysisk planering.

Liknande aktiviteter återfinns till viss del även i åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan kopplat till åtgärder om minskade transportutsläpp

Åtgärd 2. Exploatering med hänsyn till miljö och hälsa

Syfte och mål

Syftet med åtgärden är att minska miljö- och hälsopåverkan vid genomförandet av exploateringsprojekt.

Målet är att aktörer i Uppsala län ska ställa ökade miljö- och hälsokrav vid exploatering, inklusive krav på klimatanpassning.

Aktiviteter inom åtgärd 2

- 2.1 Inkludera miljö- och hälsoaspekter i riktlinjer för markanvisning av ny bebyggelse som exempelvis riktlinjer om bättre hantering av dagvatten, god ljudmiljö eller grönytefaktor där mål sätts som främjar bättre lösningar än det minsta möjliga som krävs.
- 2.2 Anlägg och förvalta parker och grönområden, exempelvis gröna stråk, fickparker och stadsträd.
- 2.3 Anta riktlinjer om kompensering av ekologiskt värdefulla områden som tas i anspråk vid exploatering eller nybyggnation.
- 2.4 Inkludera klimatanpassning i exploateringsskedet för att minska påverkan från exempelvis översvämningar och höga temperaturer.
- 2.5 Minimera transporter under byggskedet, exempelvis genom förbättrad logistik för byggmassor eller deltagande i nätverk för bygglogistik.
- 2.6 Ställ och följ upp hållbarhetskrav vid upphandling av exploatörer/entreprenörer och vid markanvisning, gärna i samverkan med andra aktörer.
- 2.X Annan aktivitet som syftar till hållbar exploatering.

Länkar och tips:

[Offentliga upphandlingar under ett byggnadsverks livstid | Upphandlingsmyndigheten](#)

Syfte och mål

Syftet med åtgärden är att minimera miljö- och hälsopåverkan från resor och transporter, med bibehållen eller ökad tillgänglighet till samhällsfunktioner som exempelvis skolor, arbeten, vård och handel.

Målet är att öka attraktiviteten av och möjligheten till gång, cykel och kollektivtrafik⁵⁴ samt effektiva transporter av varor och material.

Aktiviteter inom åtgärd 3

- 3.1 Utforma riktlinjer och anlägg säkra gång- och cykelvägar till skolor och fritidsaktiviteter⁵⁵.
- 3.2 Genomför satsningar för att främja cykling som exempelvis cykelvänlig skola eller motsvarande för att få fler att välja cykeln i tidig ålder.
- 3.3 Anlägg säkra och attraktiva parkeringsmöjligheter för cykel vid viktiga knut- och målpunkter som skolor, stationer, resecentra, handel, arbetsplatser samt parker och grönområden.
- 3.4 Anlägg nya gång- och cykelvägar och höj standarden på befintliga gång- och cykelvägar med exempelvis övergångsställen och belysning enligt Trafikverkets VGU⁵⁵, samt att cykel- och gångvägar hänger ihop i stråk.
- 3.5 Genomför gång- och cykelanpassning av landsväg genom exempelvis omdisponering av vägbanan och avskärmning av GC-väg med vägräcke längs prioriterade sträckor med stor potential att öka resandet till fots eller med cykel.
- 3.6 Öka framkomlighet och attraktivitet för gång- och cykel till exempel genom underhållsåtgärder, hastighetsbegränsning för motorfordon och prioritering av snöröjning, även utanför tätort.
- 3.7 Utöka kollektivtrafikens upptagningsområde genom satsningar på cykelinfrastruktur till knutpunkter, hållplatser och stationer.
- 3.8 Iordningställ trygga och tillgängliga pendlarparkeringar för bil och cykel, gärna med laddmöjlighet och väderskydd.
- 3.X Annan aktivitet som syftar till hållbar mobilitet och transporter.

Liknande aktiviteter återfinns till viss del även i åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan kopplat till åtgärder om minskade transportutsläpp.

⁵⁴ Aktiviteter för laddinfrastruktur och fossilfria transporter ingår i åtgärdsprogram för minskad klimatpåverkan.

⁵⁵ Trafikverkets VGU: Vägars och gators utformning. Trafikverkets webbplats 2023-01-11. [Här finns länk till mer information.](#)

Åtgärd 4. Resurseffektiv och kemikaliesmart bygg- och anläggning

Syfte och mål

Syftet med åtgärden är att minska klimat-, miljö- och hälsopåverkan från uppförande och användning av byggnader och anläggningar som vägar, parker och allmänna platser genom att använda material och varor på ett resurseffektivt sätt samtidigt som påverkan från kemikalieanvändning minskar.

Målet är att öka användningen av återbrukade och förnybara byggmaterial fria från miljö- och hälsoskadliga ämnen. Det kan göras genom delningstjänster och återbruk, inventering av material inför rivning eller ombyggnad, öka livslängd och hållbarhet av byggnader och infrastruktur samt att minska miljöpåverkan vid hantering av massor.

Ett exempel på hur byggtransporter kan minskas och återbruk av byggmaterial främjas är etablering av bygglogistikcentrum med olika funktioner inom samordning av transporter och återbruketjänster som exempelvis [Uppsala bygglogistikcenter](#).

Aktiviteter inom åtgärd 4

- 4.1 Genomför utökad⁵⁶ inventering av material inför rivning eller ombyggnad och använd som underlag för återbruk och högkvalitativ materialåtervinning.
- 4.2 Prioritera återbruk och produkter med hög materialåtervinning i byggskedet.
- 4.3 Inför arbetssätt som minskar svinet av material och varor genom exempelvis rutiner och krav vid upphandling.
- 4.4 Ställ och följ upp krav vid upphandling på resurseffektiv materialhantering och minskad miljö- och hälsopåverkan, exempelvis för hantering av massor samt sanering av förorenad mark.
- 4.5 Skapa förutsättningar för en mer hållbar och cirkulär hantering av massor från byggnads- och infrastrukturprojekt genom exempelvis masshanteringsplan och identifiering av markområden för mellanlagring av massor.
- 4.6 Etablera och/eller nyttja handelsplatser för begagnade byggvaror och överskottsmaterial, gärna i samverkan med andra aktörer i länet.
- 4.7 Öka kunskapen om begagnade byggvaror, gärna i samverkan.
- 4.8 Ställ och följ upp krav på förnybara, klimatsmarta och cirkulära byggmaterial fria från miljö- och hälsoskadliga ämnen, delningstjänster och återbruk exempelvis när det bedöms som fördelaktigt ur ett livscykelperspektiv vid upphandling av ny- eller ombyggnadsprojekt och renovering.

---

⁵⁶ Krav för sortering för återbruk/återvinning finns enligt lag (2020:601): Enligt avfallsförordningen ska den som producerar rivningsavfall åtminstone sortera ut avfall i form av trä, vissa mineral, metall, glas, plast och gips och hålla dem skilda från varandra och från annat avfall. Samtidigt finns potential att utöka sorteringsgrad och återanvändning samt återvinningsgrad.

- 4.9 Beräkna och minimera klimatpåverkan från byggnation och anläggningsprojekt med etablerad livscykelmetodik som inkluderar Boverkets minimikrav på klimatdeklarationer av byggnader.
- 4.X Annan aktivitet som syftar till resurseffektiv och kemikaliesmart bygg- och anläggning.

Åtgärd 5. Förvaltning och utveckling av befintlig bebyggelse och infrastruktur

Syfte och mål

Syftet med åtgärden är att minska miljö- och hälsopåverkan vid förvaltning och utveckling av befintlig bebyggelse och infrastruktur.

Målet är att i högre grad utnyttja befintliga byggnader effektivt, utveckla teknik och innovation för effektivare åtgärder inom förorenad mark samt minska störningar från exempelvis trafikbuller.

Aktiviteter inom åtgärd 5

- 5.1 Genomför inventering av lokaler för att se potentialen till annan användning, exempelvis från kontorslokaler till bostäder.
- 5.2 Öka samutnyttjande av lokaler, som exempelvis skollokaler som kan användas för andra verksamheter på kvällstid gärna i samverkan med andra aktörer i länet.
- 5.3 Ta fram och implementera riktlinjer om fyrstegsprincipen inom bygg och anläggning för att prioritera omvandling och renovering av befintliga byggnader i stället för att bygga nytt.
- 5.4 Behåll och renovera inbyggda produkter, som kök, samt skapa cirkulära flöden för byggprodukter som byts ut vid anpassning av lokaler till nya hyresgäster.
- 5.5 Genomför utbildning eller vidareutbilda personal inom renovering/ombyggnation av byggnader och lokaler.
- 5.6 Integrera energieffektivisering, klimatanpassning och miljöhänsyn inom underhåll- och förvaltningsplaner av bebyggelse och infrastruktur.
- 5.7 Undersök och sanera förorenade områden.
- 5.8 Medverka till teknikutveckling och innovation för effektivare åtgärder inom förorenad mark, gärna genom samverkan.
- 5.9 Ta fram och genomför långsiktiga underhållsplaner för att öka områdets attraktivitet och livslängd.
- 5.10 Minska störningar av trafikbuller i befintliga boendemiljöer, gärna på ett sätt som även bidrar till förbättrad luftkvalitet genom exempelvis plantering av växtlighet vid bullerplank.
- 5.X Annan aktivitet som syftar till en mer hållbar förvaltning och utveckling av befintlig bebyggelse, infrastruktur och miljöer.

Fokusområde Resurseffektiv och kemikaliesmart konsumtion och produktion

Fokusområde resurseffektiv och kemikaliesmart konsumtion och produktion av varor och tjänster består av åtgärder och aktiviteter för att minska negativ påverkan på klimat, miljö och människors hälsa. Fokusområdet är kopplat till miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö som syftar till att minska halterna naturfrämmande ämnen som är i omlopp och spridning av dessa. I åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling används begreppet kemikaliesmart för åtgärder och aktiviteter som bidrar till minskad miljö- och hälsopåverkan från kemiska ämnen.

En resurseffektiv och kemikaliesmart konsumtion och produktion innebär en effektiv användning av resurser, hänsyn till ekosystemtjänster som är nödvändiga för försörjningen, samt minskad påverkan från farliga kemikalier. Detta innebär inte bara miljöfördelar utan också ekonomiska fördelar såsom ökad konkurrenskraft och möjligheter till näringslivsutveckling.

Genom att öka återbruk, förebygga uppkomsten av avfall och minska nykonsumtion är det möjligt att uppnå både resurs- och kostnadsbesparing. För företag kan cirkulära affärsmodeller leda till ökad lönsamhet genom att tillvarata värdet i befintliga produkter och material. Genom att identifiera var och hur avfall uppstår kan aktiviteter skapas för att minska och förebygga mängden avfall. För att sprida kunskap om hur verksamheter och hushåll kan förebygga avfall, öka återbruk och minska nykonsumtion behövs både riktad och allmän informationsspridning samt utveckling av nya affärsmodeller och värdekedjor.

Det regionala arbetet med att minska spridningen av miljö- och hälsoskadliga ämnen från material och varor behöver fortsätta och stärkas. Detta arbete bör genomföras med särskilt fokus på miljöer där barn vistas. Aktiviteter som gör det möjligt att fasa ut och minska den samlade exponeringen och

spridningen av miljö- och hälsoskadliga ämnen bidrar till giftfria och cirkulära kretslopp. De krav som ställs på halter av farliga ämnen i återvunna material medför dock att det blir svårare att nå en cirkulär och resurseffektiv ekonomi, eftersom mer material fasas ut till förbränning eller deponi. Detta gäller såväl material för återanvändning och återvinning, som utnyttjande av rest- och biprodukter från olika industriella processer. Vi behöver hitta sätt att förena ambitionen om en cirkulär ekonomi samtidigt som vi värnar om målet Giftfri miljö så att materialflöden blir både resurseffektiva och kemikaliesmarta.

Måltiders miljöpåverkan kan minskas genom åtgärder och aktiviteter inom livsmedelsproduktionen som minskar övergödning, utfiskning, utsläpp av växthusgaser och användning av växtskyddsmedel. Livsmedelsproduktionen kan även bidra till en ökad biologisk mångfald genom att bibehålla ett öppet och varierat odlingslandskap. Här finns många beröringspunkter med åtgärdsprogrammen för biologisk mångfald och vatten.

Matsvinn är livsmedel som producerats i syfte att bli mat, men av olika anledningar inte äts eller dricks upp. Den största delen av matsvinnet uppstår i hushållen, men mat slängs i onödan i hela livsmedelskedjan av många olika skäl. Varje år slänger svenska hushåll cirka 17 kilo ätbar mat per person. Det som oftast blir matsvinn är frukt, grönsaker, bröd och matrester. Att minska matsvinnet i världen är ett viktigt bidrag till att minska påverkan på klimatet. I Agenda 2030 finns målet att halvera det globala matsvinnet samt att minska svinn och förluster i hela livsmedelskedjan. Den svenska regering har därför beslutat om att Sveriges matsvinn ska minska, och ambitionen är att hålla en ännu högre takt än målen i Agenda 2030.⁵⁷ Genom att göra medvetna val av livsmedel och arbeta med minskat matsvinn kan måltiders påverkan på klimatet minska

⁵⁷ Livsmedelsverkets webbplats om matsvinn. 2023-01-11. [Här är länk till källa.](#)

både inom och utanför länets gränser. För att kunna göra medvetna val av livsmedel och arbeta med minskat matsvinn behövs åtgärder för att skapa och nå ut med tydlig och lättillgänglig information. Att minska mängden animaliskt protein (kött och mejeriprodukter) till förmån för vegetariskt protein är en av de åtgärder som bedöms ge stor effekt på svenskars klimatpåverkan och som också kan ge positiva hälsofördelar.⁵⁸ Att välja livsmedel efter säsong samt minska transporter av livsmedel är andra sätt att minska klimatpåverkan från måltider. Det är viktigt att det kött som konsumeras är så bra som möjligt ur flera hållbarhetsperspektiv. I en internationell jämförelse är den svenska djurproduktionen låg antibiotikaanvändning och högre djurskyddsstandard.⁵⁹ Genom att dessutom välja svenskt naturbeteskött eller motsvarande gynnas även biologisk mångfald.

Åtgärder som främjar utveckling av hållbar livsmedelsproduktionen i länet finns definierade i handlingsplanen Ät Uppsala län. Ett av fem tematiska områden är Samhällsutveckling och hållbar livsmedelsproduktion. Viktiga åtgärder från handlingsplanen är bland annat jordbruksmarkens bevarande i samhällsplaneringen ur ett kris- och hållbarhetsperspektiv, robust livsmedelsförsörjning och ökad regional livsmedelsproduktion. Aktiviteter för att stödja dessa åtgärder kan till exempel vara att stötta livsmedelsföretag för att skapa lönsamt företagande.

Länk och tips:

[Cirkulär ekonomi i inköpsprocessen - Upphandlingsmyndigheten](#)

Insatser för miljön kan gynna hållbar landsbygdsutveckling. Genom samverkan som stärker företagande på landsbygden ökar möjligheten till hållbara investeringar, nya affärsmodeller och tekniska lösningar. Åtgärder som stimulerar samverkan mellan företag på landsbygden kan medföra mindre miljöpåverkan från till exempel nybyggnation av lokaler, inköp av ny utrustning, transporter och minskat svinn.

För att ställa om till hållbara konsumtions- och produktionsmönster behövs en rad verktyg och åtgärder som genomförs på olika nivåer och av olika aktörer. Utbildning och forskning är viktiga åtgärder att öka kunskapen om tjänster och varor och hur användningen av dessa kan optimeras för effektivt användande av resurser och liten miljöpåverkan.

Åtgärder som är prioriterade att genomföra inom fokusområde Resurseffektiv och kemikaliesmart konsumtion och produktion:

6. Öka återbruk, förebygg avfall, minska nykonsumtion av material och varor
7. Minska miljö- och hälsopåverkan från material och varor
8. Stärka hållbar livsmedelskonsumtion och -produktion

⁵⁸ Livsmedelsverket 2022-01-17. Kostråd, Kött och chark – råd. [Här är länk till källa.](#)

⁵⁹ Jordbruksverket 2022-01-24. Mervärden hos svensk mat. [Här är länk till källa.](#)

Åtgärd 6. Öka återbruk, förebygg avfall, minska nykonsumtion

Syfte och mål

Syftet med åtgärden är att minska miljö- och hälsopåverkan från konsumtion genom minskad överflödigt konsumtion, minskad påverkan från produktion av nya produkter och av omhändertagande av avfall (för bygg- och anläggningsprojekt se åtgärd 4).

Målet med åtgärden är att öka användningen av återbrukade produkter genom bland annat förändrad upphandling, kunskapshöjning, avfallsförebyggande och ökade cirkulära affärsmöjligheter.

Aktiviteter inom åtgärd 6

- 6.1 Vid upphandling och inköp efterfråga återbrukade produkter och material som inte ger påverkan på hälsa och miljö samt längre hållbarhet och livslängd på produkter.
- 6.2 Utveckla arbetssätt och sprid kunskap om reparation och återbruk.
- 6.3 Skapa möjligheter för cirkulär ekonomi genom exempelvis delningstjänster, reparationer och återbruk både i tätorter och på landsbygden inklusive multihubbar⁶⁰, fritidsbank, klädbytdagar, fordonspooler och kartläggning av resurser som kan delas med andra.
- 6.4 Ställ och följ upp krav på och informera om avfallsförebyggande åtgärder vid tillsyn och prövning.
- 6.5 Genomför inventering av avfallet från egen verksamhet och planera för att minska mängden avfall. Exempel på avfallsslag att prioritera är elektronik, textil, plast (inklusive mikroplaster) och förbrukningsmaterial.
- 6.6 Informera om hur uppkomsten av avfall kan förebyggas och hur återbruk kan stimuleras, exempelvis riktat till kunder, föreningsmedlemmar, anställda, elever och boende.
- 6.7 Genomför kunskapsuppbyggande insatser kring konsumtionsmönster och livsstilar som leder till minskad nykonsumtion med bibehållen eller ökad livskvalitet.
- 6.8 Kunskapsuppbyggnad och utbildning för ökad cirkularitet, till exempel fosforutvinning från rötslam eller askor.
- 6.9 Genomför behovsanalys vid inventering och inköps/upphandlingsbeslut för att effektivisera inköp och minimera överflödigt konsumtion
- 6.X Annan aktivitet som bidrar till ökat återbruk, förebygger avfall och minskar nykonsumtion.

---

⁶⁰ Multihubbar avser anordningar för samlokalisering av flera tjänster som inte behöver repliceras i varje fastighet eller kvarter, exempelvis parkering, cykelverkstad, mottagning av material för återbruk/återvinning, lokal för delningstjänster mm.

Åtgärd 7. Minskad miljö- och hälsopåverkan från material och varor

Syfte och mål

Syftet med åtgärden är att minska påverkan från miljö- och hälsoskadliga ämnen.

Målet med åtgärden är att öka arbetet med att ta fram kemikalieplaner och rutiner, stärka kompetens, utöka tillsyn samt minska nedskräpning.

Aktiviteter inom åtgärd 7

- 7.1 Ta fram och genomför kemikalieplaner, rutiner och åtgärder i den egna verksamheten, gärna genom samverkan och med fokus på utfasning av miljö- och hälsoskadliga ämnen⁶¹.
- 7.2 Inventera och fasa ut miljö- och hälsoskadliga kemiska ämnen, produkter och varor, särskilt med fokus på miljöer där barn vistas.
- 7.3 Genomför tillsyn av hantering av kemikalier inklusive kemikalieförteckningar, riskanalyser, utfasning med mera.
- 7.4 Öka andelen varor och kemiska produkter som är fria från särskilt farliga ämnen genom att exempelvis undvika flamskyddsmedel där det inte behövs eller ta hjälp av varumärkning som Astma- och allergiförbundet, Bra Miljöval i samband med upphandling och inköp inklusive import.
- 7.5 Genomför kompetenshöjande insatser för att stärka kunskapen om miljö- och hälsoskadliga ämnen hos myndigheter, kommuner och företag, även kopplat till tillsyn.
- 7.6 Bidra till minskad nedskräpning genom exempelvis regionala eller lokala informationskampanjer och aktiviteter.
- 7.7 Identifiera och vidareutveckla samverkan mellan forskning och offentlig verksamhet, näringsliv och civilsamhälle kopplat till minskad miljö- och hälsopåverkan från material och varor.
- 7.X Annan aktivitet som minskar miljö- och hälsopåverkan från material och varor.

---

⁶¹ Vissa aktiviteter kan innefatta olika moment som kan av aktörer samlas inom samma hållbarhetslöfte eller delas upp i olika delar. Löften med flera moment som behöver längre genomförandetid än programmets längd kan fortsätta in i nästkommande programperiod.

Åtgärd 8. Resurseffektiv livsmedelskonsumtion- och produktion

Syfte och mål

Syftet med åtgärden är att minska klimat-, miljö- och hälsopåverkan från konsumtion och produktion av livsmedel.

Målet är att ställa miljökrav vid upphandling, tillvarata och förädla restprodukter samt att matsvinnet minskar i alla led. Handlingsplanen för länets livsmedelsstrategi kan ge inspiration och vägledning.

Aktiviteter inom åtgärd 8

- 8.1 Minska svinnet av livsmedel inom produktion, förädling och distribution, exempelvis genom att främja djurhälsa och ta tillvara och förädla restprodukter inom livsmedelsproduktion.
- 8.2 Främja innovation och utveckling hos livsmedelsaktörer inom produktion, förädling och distribution som innebär att matsvinn minskas, till exempel genom att skapa och delta i nätverk för landsbygdsutveckling eller liknande
- 8.3 Minska matsvinn i konsumtionsledet exempelvis genom att erbjuda olika storlekar på portioner, erbjuda att ta med doggy bag samt tillvarata varor till lunchlådor.
- 8.4 Utveckla ett kontinuerligt arbete med mätbara mål för att minska matsvinnet i tillagning, servering, förvaring, exempelvis genom regelbunden utbildning av restaurangpersonal inom exempelvis matsvinn, årstids- och klimatplanerad matsedel och livsmedels miljöpåverkan.
- 8.5 Minska miljö- och klimatpåverkan från serverade måltider genom att exempelvis servera säsonganpassade menyer, prioritera svenska livsmedel i säsong och servera mindre men bättre kött där importerat kött byts ut mot svenskt naturbeteskött eller motsvarande.
- 8.6 Genomför informationsinsatser om miljösmart och hälsosam mat, där barn och unga är en särskilt viktig målgrupp. Kan exempelvis göras genom studiebesök, hemkunskapsundervisning och egna odlingar för att lyfta fram matens värde ”från jord till bord”.
- 8.7 Utveckla marknaden för mer klimat- och miljösmarta livsmedel genom att öka efterfrågan på vegetabiliska alternativ, inklusive måltider på möten och evenemang, via exempelvis upphandling.
- 8.8 Utveckla rutiner så att matrester som ändå uppstår kommer till användning genom till exempel biogasproduktion.
- 8.9 Gynna småskalig livsmedelsproduktion.
- 8.X Annan aktivitet som bidrar till hållbar livsmedelskonsumtion och produktion.

Bilaga 1. Sveriges miljömål och Agenda 2030

Sveriges miljömål

Det svenska miljömålssystemet ska vara politiskt vägledande och består av ett generationsmål, 16 miljökvalitetsmål samt 20 etappmål bland annat inom områdena avfall, cirkulär ekonomi, farliga ämnen, hållbar stadsutveckling, luftföroreningar och minskat matsvinn. Miljömålen är beslutade av riksdagen och är de nationella mål som bidrar till att vi uppnår den ekologiska dimensionen av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030.⁶²

Generationsmålet är ett inriktningsmål för miljöpolitiken. Målet ger vägledning om de värden som ska skyddas och den samhällsomställning som krävs för att nå det miljötillstånd som beskrivs av miljökvalitetsmålen. Generationsmålet ger tyngd och drivkraft för miljöarbetet mot bland annat återhämtade ekosystem, bevarad biologisk mångfald och natur- och kulturmiljövärden, hushållning med naturresurser samt hållbara konsumtionsmönster.

Miljökvalitetsmålen beskriver det tillstånd i den svenska miljön som miljöarbetet ska leda till. Varje miljökvalitetsmål har preciseringar vilka förtydligar målet och används i det löpande uppföljningsarbetet. Uppföljning av målen görs årligen både på regional och nationell nivå. Utöver det görs vart fjärde år fördjupade utvärderingar på nationell nivå.

Etappmålen som finns beslutade inom miljömålssystemet ska göra det lättare att nå generationsmålet och miljömålen samt identifierar en önskad omställning av samhället. Nedan listas ett antal etappmål som har koppling till åtgärder för miljömässigt hållbar samhällsutveckling:

- Mer bygg- och rivningsavfall materialåtervinns och förbereds för återanvändning
- Öka andelen kommunalt avfall som materialåtervinns och förbereds för återanvändning
- Ökad utsortering och biologisk behandling av matavfall
- Återanvändning av förpackningar
- Användning av biocidprodukter
- Användningen av växtskyddsmedel
- Läkemedel i miljön
- Utsläpp av dioxin
- Andelen gång-, cykel- och kollektivtrafik
- Integrering av stadsgrönka och ekosystemtjänster i urbana miljöer
- Minskning av nationella utsläpp av luftföroreningar
- Livsmedelsförlusterna ska minska och mer ska bli mat
- Matsvinnet ska minska mätt i mängd livsmedelsavfall

Uppsala län berörs av 15 av de 16 miljökvalitetsmålen (länet berörs ej av mål 14. Storslagen fjällmiljö). Samtliga miljökvalitetsmål samt generationsmålet presenteras kort nedan:

Generationsmålet

Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.

⁶² Sveriges miljömål (2022). [Här finns länk till källa](#)

Begränsad klimatpåverkan

Halten av växthusgaser i atmosfären ska i enlighet med på klimatsystemet inte blir farlig. Målet ska uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den

biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Sverige har tillsammans med andra länder ett ansvar för att det globala målet kan uppnås.

Frisk luft

Luften ska vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas.

Bara naturlig försurning

De försurande effekterna av nedfall och markanvändning ska underskrida gränsen för vad mark och vatten tål. Nedfallet av försurande ämnen ska inte heller öka korrosionshastigheten i markförlagda tekniska material, vattenledningssystem, arkeologiska föremål och hållristningar.

Giftfri miljö

Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrunds nivåerna.

Skyddande ozonskikt

Ozonskiktet ska utvecklas så att det långsiktigt ger skydd mot skadlig UV-strålning.

Säker strålmiljö

Människors hälsa och den biologiska mångfalden ska skyddas mot skadliga effekter av strålning.

Ingen övergödning

Halterna av gödande ämnen i mark och vatten ska inte ha någon negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningar för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten.

Levande sjöar och vattendrag

Sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas.

Grundvatten av god kvalitet

Grundvattnet ska ge en säker och hållbar dricksvattenförsörjning samt bidra till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag.

Hav i balans samt levande kust och skärgård

Västerhavet och Östersjön ska ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och den biologiska mångfalden ska bevaras. Kust och skärgård ska ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård ska bedrivas så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar.

Myllrande våtmarker

Våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet ska bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden.

Levande skogar

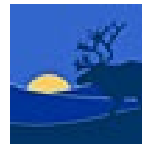
Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas.

Ett rikt odlingslandskap

Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.

Storslagen fjällmiljö

Fjällen ska ha en hög grad av ursprunglighet vad gäller biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Verksamheter i fjällen ska bedrivas med hänsyn till dessa värden och så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar.

God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Ett rikt växt- och djurliv

Den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.

Agenda 2030

År 2015 enades FN:s generalförsamling om en gemensam plan för en hållbar framtid genom att anta Agenda 2030 som innehåller 17 globala mål för hållbar utveckling. Målen ska vara vägledande för beslut såväl för FN som för alla medlemsnationer. Bakom beslutet ligger insikten om att vi idag är den första generationen som kan utrota fattigdomen, och sannolikt den sista som kan stoppa klimatförändringarna. Agendan bygger på idén om tre dimensioner av hållbar utveckling – den ekonomiska, den sociala och den ekologiska – som alla är beroende av varandra. De 17 globala målen (figur 2) med sammanlagt 169 delmål handlar om att bygga en mer rättvis och jämställd värld inom planetens gränser. De globala målen ska balansera och integrera de tre dimensionerna av hållbar utveckling.⁶³ I Sverige omhändertas den miljömässiga dimensionen av Agenda 2030 inom det svenska miljömålssystemet.⁶⁴

Figur 2. De 17 globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030

Åtgärder som beskrivs i åtgärdsprogrammet för samhällsutveckling bidrar framför allt till uppfyllelse av mål 11 Hållbara städer och samhällen och mål 12 Hållbar konsumtion och produktion. För mer information om de globala målen och delmålen se webbplatsen för globala målen.⁶⁵

Mål 11. Hållbara städer och samhällen

Göra städer och bosättningar inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara.

Mål 12 Hållbar konsumtion och produktion

Säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster.

⁶³ Webbplatsen för Globala målen. [Här finns länk till källa](#)

⁶⁴ Sveriges miljömål (2022). [Här finns länk till källa](#).

⁶⁵ Webbplatsen för Globala målen (2022). [Här finns länk till källa](#)

Bilaga 2. Färdplan för ett hållbart län – regionala åtgärdsprogram för miljömålen

Trots att miljöarbetet varit framgångsrikt inom många områden är nuvarande åtgärder inte tillräckliga för att nå miljömålen vare sig nationellt eller i Uppsala län. På flera områden går utvecklingen åt rätt håll, men åtgärdstakten är inte tillräckligt hög och naturens återhämtning går inte tillräckligt fort. Det finns därför ett behov av att öka takten i genomförandet av konkreta åtgärder för att uppnå miljömålen.

Länsstyrelsen har ett regeringsuppdrag som består i att vägleda och samordna länets arbete med de nationella miljömålen. Uppdraget omfattar att upprätta och genomföra regionala åtgärdsprogram för att öka takten i genomförandet av åtgärder som bidrar till att länets miljötillstånd förbättras och att miljömålen nås.

Länsstyrelsen har i samråd med Uppsala läns miljö- och klimatråd valt att genomföra uppdraget genom att ta fram fyra regionala åtgärdsprogram under begreppet Färdplan för ett hållbart län, figur 1. Varje åtgärdsprogram samlar åtgärder för länets aktörer inom ett temaområde och varje program har en fyraårig genomförandeperiod. Programmens temaområden är:

- Minskad klimatpåverkan
- Ekosystem och biologisk mångfald
- Vatten
- Samhällsutveckling

Åtgärdsprogrammen ska stimulera ökad samverkan inom miljöarbetet där länet kan nå en större förändring när olika lokala och regionala aktörer arbetar tillsammans mot samma mål. Programmen omfattar tillsammans åtgärder för länets prioriterade miljö- och samhällsutmaningar och syftar till att nå längre i arbetet att uppnå Sveriges miljömål.

Mycket bra miljöarbete pågår redan i Uppsala län. Det finns ett stort engagemang hos såväl

offentlig sektor, universitet och näringsliv som hos ideella föreningar och enskilda individer för att minska miljöpåverkan och hitta långsiktigt hållbara lösningar. Genom åtgärdsprogrammen stärks och förtydligas det gemensamma regionala miljöarbetet.

Ett samlat och kraftfullt regionalt och lokalt ledarskap är avgörande för att nå miljömålen. 2017 bildades Uppsala läns miljö- och klimatråd för att ytterligare stärka samverkan på strategisk nivå och ge förutsättningar för att möta de utmaningar som följer av att vara ett län i stark tillväxt. En god samverkan i länet skapar en bra grund för att utveckla de ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensionerna av hållbar utveckling.

En av rådets främsta uppgifter är att vara aktiv i framtagande och genomförande av åtgärdsprogrammen inom Färdplan för ett hållbart län. Rådet är också en viktig arena för fördjupad analys och samsyn kring länets miljö- och samhällsutmaningar. Medlemmar i rådet är kommuner, myndigheter och andra organisationer som genom sin verksamhet har

Figur 1. De fyra åtgärdsprogrammen som tillsammans omfattar åtgärder för länets prioriterade miljö- och samhällsutmaningar inom Färdplan för ett hållbart län.

stor påverkan på länets miljö- och samhällsutveckling.⁶⁶

En hållbar utveckling i Uppsala län handlar om både miljömässig, social och ekonomisk hållbarhet. De fyra åtgärdsprogrammen är inriktade på den miljömässiga dimensionen genom att miljömålen står i fokus.

Åtgärdsprogrammen har direkt och indirekt kopplingar även till de andra två hållbarhetsaspekterna. Det regionala tillväxtarbetet har stor betydelse för hur miljötilståndet utvecklas i länet och omställningen till ett hållbart samhälle kan utgöra en viktig drivkraft för regional tillväxt.

De fyra delarna av Färdplan för ett hållbart län relaterar till flera andra program, styrdokument och lagkrav samt redan pågående arbete som syftar till att stärka miljöarbetet inom olika samhällsområden. Åtgärdena i respektive åtgärdsprogram kommer att kopplas till de insatser som redan görs inom området och samordnas med övriga regionala planer och program.

Exempel på pågående arbete som utgör viktiga förutsättningar för genomförandet av åtgärdsprogram för miljömål är:

- Samhällsplanering
- Skydd av naturmiljöer och arter
- Restaurering av sjöar och vattendrag
- Landsbygdsutveckling
- Jordbruksstöd
- Vattenförvaltning
- Klimat- och energiarbete
- Tillsyn och prövning av miljöfarlig verksamhet

---

⁶⁶ Miljö- och klimatrådet på länsstyrelsens webbplats 2022-12-09. [Här är länk till källa.](#)

BESÖK **BÄVERNS GRÄND 17**
RING **010 - 223 30 00**
LÄS **LANSSTYRELSEN.SE/UPPSALA**
MEJLA **UPPSALA@LANSSTYRELSEN.SE**

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN